

AKO ČELIŤ RIADENÝM DEZINFORMÁCIÁM NA SOCIÁLNYCH SIĚŤACH?

SKÚSENOSTI UKRAJINY,
GRUZÍNSKA A MOLDAVSKA

 INSTITUTE for CENTRAL
EUROPE

KATARÍNA CSÉFALVAYOVÁ A TOMÁŠ BARANEC

Predhovor

Dezinformácie sprevádzajú ľudstvo od nepamäti. Technologický rozmach, internet a najmä sociálne médiá znásobujú účinnosť dezinformácií a ich dosah na ľudí i spoločnosť. Často sú podporované štátmi. Dezinformácie rozdeľujú, (de)motivujú, ba dokážu poskytnúť motiváciu k zabíjaniu.

Možnosť personalizácie a bezprostredný prístup k miliónom užívateľov robia z riadenej dezinformácie účinnú zbraň. Práve nová kvalita účinnosti šírenia dezinformácií v populácii urobila zo sociálnych sietí jedny z dôležitých prvkov hybridnej vojny. Najmä demokratické spoločnosti sú mimoriadne náchylné na prenikanie dezinformácií, ktoré majú potenciál meniť názory jednotlivcov i volebné správanie s dosahom na zmeny v orientácii štátu aj v strategicky citlivých oblastiach ako je zahraničná alebo obranná politika. Sme preto presvedčení, že demokratické spoločnosti a štáty sa musia brániť. Ako ukazujú aj naše zistenia a odporúčania obrana, pred dezinformačným pôsobením (ne)štátnych aktérov, je najefektívnejšia pri úzkej kooperácii nielen štátnych organizácii navzájom, ale aj v spolupráci a zainteresovaním mimovládneho sektora.

Podľa relevantných prieskumov na Slovensku viac ako tri štvrtiny obyvateľstva čerpá informácie práve z internetu. Tzv. tradičné médiá sú v ostatných rokoch masovo nahrádzané ako zdroj informácií. Rýchlosť, s akou sa dokáže šíriť cieľená dezinformácia prostredníctvom sociálnych médií, je v histórii bezprecedentná. Schopnosť zachytiť, vyvrátiť, prípadne zastaviť jej šírenie zároveň vyžaduje nepomerne viac energie ako jej vypustenie a cieľená diseminácia.

Skúsenosti z Ukrajiny, Gruzínska, ale aj z Moldavska ukazujú na veľmi podobné vzorce prenikania dezinformácií na sociálnych sieťach ako na Slovensku. Vidno špecifické naratívy, vďaka ktorým sa dokážu úspešne šíriť v podmienkach jednotlivých krajín. Zároveň však existujú tiež univerzálne naratívy, ktoré poznáme aj z prostredia slovenských sociálnych (a iných tzv. alternatívnych médií). Porozumenie mechanizmu úspešného šírenia týchto naratívov je predpokladom aj k ich potieraniu. Výber vyššie spomenutých krajín nie je náhodný. Sú to štáty, ktoré sú mnoho rokov vystavené mimoriadne koncentrovanému tlaku dezinformačného úsilia zo strany ruských aktérov. Reakcie štátnych inštitúcií i spoločnosti sú v niečom spoločné, v niečom odlišné. V každom prípade ich skúsenosti pre Slovensko predstavujú jedinečnú skúsenostnú bázu. Tá umožní nielen poučiť sa, ale tiež vyvodiť najlepšie možné závery na obranu. Sociálne siete sa narodili ako oslavovaný fenomén, ktorý mal prispieť k lepšej informovanosti a slobodnému šíreniu názorov. V súčasnosti však predstavujú jednu z najväčších ohrození demokracie vôbec – aj kvôli masovému a nekontrolovateľnému rozširovaniu dezinformácií.

Martin Fedor

Predseda správnej rady ICE

Obsah

Predhovor	2
Zhrnutie	4
Namiesto úvodu	6
1. Hlavné charakteristiky dezinformačných kampaní ruských aktérov na Ukrajine	9
2. Hlavné charakteristiky dezinformačných kampaní ruských aktérov v Moldavsku	17
3. Hlavné charakteristiky dezinformačných kampaní r. a. v Gruzínsku	24
4. Závery a zistenia vyplývajúce z analýzy dezinformačných kampaní ruských aktérov v prostredí Ukrajiny, Gruzínska a Moldavska	32
Odporúčania	38
Záver	41
Zoznam použitej literatúry	42

Zhrnutie

Hoci dezinformácie a konšpirácie nie sú novým fenoménom na Slovensku ani vo svete, v ostatných rokoch zaznamenávame ich nebývalý rozmach a šírenie najmä prostredníctvom internetových, tzv. alternatívnych médií a sociálnych sietí. V prostredí Slovenskej republiky badáme po ruskej anexii Krymu v roku 2014 intenzívnu aktivitu ruských a proruských aktérov, ktorú popisujú aj výročné správy Slovenskej informačnej služby za ostatné roky, cielene šíriacich dezinformačné kampane zacielené na napádanie Západu, polarizáciu spoločnosti, spochybňovanie vedeckých poznatkov a prezentáciu Ruska ako alternatívy k proeurópskej a proatlantickej orientácii slovenskej zahraničnej politiky.

Štát stojí pred kľúčovou otázkou, ako sa takýmto kampaniam brániť a ako v spoločnosti budovať odolnosť voči ich pôsobeniu. Ústrednou myšlienkou tejto štúdie je prostredníctvom analýzy dezinformačného pôsobenia ruských aktérov v štátoch najviac zasiahnutých proruskou propagandou formulovať odporúčania pre slovenskú vládu a jej príslušné orgány v oblasti obrany a budovania odolnosti voči dezinformačným kampaniam ruských aktérov na Slovensku.

Skúmanie dezinformačných kampaní ruských aktérov v štátoch najviac zasiahnutých kremel'skou propagandou – na Ukrajine, v Gruzínsku a v Moldavsku, prinieslo viacero zistení a pomohlo formulovať ponaučenia i odporúčania pre SR.

Vplyv ruských aktérov sa vo všetkých troch skúmaných štátoch ukazuje ako významný. Ukrajina zohráva z hľadiska dezinformačných kampaní ruských aktérov kľúčovú úlohu. Tá nespočíva len v tom, že ide o štát, ktorý je týmto vplyvovým operáciám vystavený v enormnej miere. Ukrajina je taktiež jednou z centrálnych tém veľkého množstva naratívov ruských aktérov určených aj pre domáce ruské publikum a medzinárodné spoločenstvo. Porovnateľne veľký vplyv proruských naratívov badať aj v Moldavsku, pričom značná je tam aj intenzita dezinformačných kampaní. Špecifikom Gruzínska oproti Ukrajine a Moldavsku z hľadiska vplyvu ruských aktérov je praktická absencia proruského podhubia. V kontexte konfliktov v Južnom Osetsku a Abcházsku sa preto oficiálne ruské naratívy v krajine tešia len minimálnej podpore.

Ruskí aktéri ich z tohto dôvodu šíria nepriamo cez miestne médiá a organizácie, pričom namiesto vytvárania dobrého obrazu Ruska sa primárne zameriavajú na zveličovanie hrozieb zo strany iných susedov – najmä Turecka.

Hlavnými šíriteľmi dezinformačných kampaní ruských aktérov vo všetkých troch štátoch sa javia byť proruskí politici a politické strany, hoci v Gruzínsku vzhľadom na národné špecifiká ide skôr o protizápadné než otvorene proruské politické subjekty. Ďalším kanálom sú tradičné médiá, a to najmä v Moldavsku, ktoré sa vyznačuje vysokou mierou retransmisie, teda preberania vysielania ruských médií, a na Ukrajine. V Gruzínsku dominujú skôr dezinformačné a propagandistické weby, často zámerne napodobňujúce západné médiá s cieľom zvýšiť dôveryhodnosť takýchto stránok. Vo všetkých troch skúmaných štátoch medzi najvýznamnejšie kanály šírenia dezinformácií patria sociálne siete, v dominantnej miere Facebook, ale aj komunikačné služby Viber či Telegram.

V prípade Moldavska a Gruzínska sú pomerne významným šíriteľom dezinformačných kampaní i miestne pravoslávne cirkvi.

Konkrétne príklady dezinformačných kampaní zo skúmaných štátov poukazujú na skúsenosti s efektívnymi reakciami, ale i bezmocnosťou štátnych aktérov voči dezinformačným kampaniam. Skúsenosti z Ukrajiny ilustrujú efektívnosť stratégie vytvárania informačného šumu zo strany šíriteľov dezinformácií, ako aj hrozby vyplývajúce z informačného vákuu, ktoré je dôsledkom neschopnosti úradov včas a efektívne verejnosti sprostredkovať potenciálne zneužitelné témy.

Príklady najvýznamnejších dezinformačných kampaní ruských aktérov v Moldavsku z posledných rokov naznačujú, že (hoci len zdanlivá) vierohodnosť samotnej dezinformácie môže byť menej dôležitá než vierohodnosť inštitúcie, prípadne osoby, ktorá ju šíri. Dezinformácia nepodložená takmer žiadnymi dôkazmi, avšak podporená populárnou cirkvou, sa tak mohla stať omnoho efektívnejšia, než dezinformácia s veľkým množstvom podporných „dôkazov“, ktorá bola šírená neverohodnými politickými stranami.

Príklady dezinformačných kampaní v Gruzínsku poukazujú na skutočnosť, že aj v prípade značnej inštitucionálnej odolnosti a dobre rozvinutej občianskej spoločnosti vrátane siete kontrolórov faktov môže byť dezinformačná kampaň úspešná, ak sa do nej zapojí veľké množstvo dobre koordinovaných aktérov. V prípade Moldavska sa naopak ukazuje, že falošní blogeri a novinári sa javia ako nástroj dezinformačných kampaní, ktorý môže mať značný dosah na spoločnosť, no pomerne efektívne ho dokážu eliminovať kontrolóri faktov.

Autori v závere publikácie formulujú niekoľko odporúčaní pre vládu SR, ktoré sa zameriavajú na niekoľko základných bodov. Tieto sú formulované aj na základe vyhodnotenia a analýzy skúseností troch skúmaných krajín.

Najzákladnejšou požiadavkou je nutnosť aktívnej koordinácie medzi štátnymi organizáciami navzájom, ale aj prehĺbenie zapojenia mimovládnych organizácií, či iných častí verejného sektora, do koordinovaného úsilia o vytvorenie účinného systému. Ten má byť schopný pružne reagovať na dezinformačné kampane a minimalizovať ich škodlivé dopady na spoločnosť. Monitoring univerzálnych naratívov využívaných R.A. v sledovaných krajinách, môže umožniť aj Slovensku získať výhodu pripravenosti, nakoľko tieto budú, resp. už sú, takmer s istotou používané aj v prostredí slovenských sociálnych sietí.

Hoci vo všeobecnosti prevláda mienka, že komunikačná platforma Telegram nie je na Slovensku extenzívne používaná, autori odporúčajú zamerať sa na podrobnejšie štúdium jej využívania pri dezinformačných kampaniach R.A.

Analýza tiež poukazuje na pribúdajúce informácie o prebiehajúcej koordinácii a spolupráci ruských a čínskych aktérov pri dezinformačných kampaniach. Analýze ich pôsobenia treba preto venovať zvýšenú pozornosť.

Sústredenie na rozvoj kritického myslenia ako nástroja na zvyšovanie odolnosti a spolupráca štátnych organizácií so špecifickými cieľovými skupinami, autori zdôrazňujú cirkev, je spolu s potrebnou revíziou legislatívy medzi dôraznými odporúčaniami pre slovenské vládne inštitúcie. Celkový sumár odporúčaní je uvedený v závere práce.

Namiesto úvodu

Relevantnosť ďalšieho štúdia dezinformačných kampaní

Téme dezinformačných kampaní sa na Západe už niekoľko rokov intenzívne venujú celé tímy expertov, pričom na danú tému je možné pomerne rýchlo a bez väčších problémov nájsť veľké množstvo článkov, analýz, či štúdií. Na mieste je preto otázka, či už nebolo napísané všetko a či má zmysel investovať do výskumu tohto fenoménu ďalšie intelektuálne aj finančné zdroje. Za predpokladu, že by išlo o jasne vymedzený a nemenný fenomén, odpoveď by pravdepodobne znela nie. V prípade dezinformačných kampaní zo zahraničia to však neplatí hneď z niekoľkých príčin.

Viacere štúdie a analýzy totiž varujú¹, že dezinformačné kampane ruských aktérov (r. a.) nie sú statické, ale naďalej sa vyvíjajú, pričom prebiehajúca pandémia ochorenia COVID-19 sa v tomto smere zdá byť dodatočným akceleračným faktorom. Richard Weitz z Hudsonského inštitútu vo svojom komentári pre estónske Medzinárodné centrum pre obranu a bezpečnosť zdôraznil, že dezinformačné kampane ruských aktérov sa počas pandémie začali vo viacerých ohľadoch líšiť od predchádzajúcich kampaní.

Medzi hlavné novinky patria podľa Weitza: aktívne využívanie zahraničnej zdravotníckej pomoci pre podporu vlastných naratívov, cielenejšia manipulácia existujúcich diskusií na sociálnych sieťach a väčšia koordinácia s čínskymi operáciami podobného charakteru.

Analytický tím Graphica vo svojom výskume² „Secondary Infection“ (sekundárna infekcia) zároveň dospel k záveru, že ruskí aktéri experimentujú pri dezinformačných kampaniach na sociálnych sieťach paralelne s viacerými prístupmi a stratégiami. Predmetná intenzívna ruská dezinformačná kampaň voči krajinám východného partnerstva, EÚ a USA, ktorá sa začala približne v januári 2014, je podľa autorov jedinečná najmä množstvom rôznych platforiem, ktoré zasahovala. Spoliehala sa pritom takmer výhradne na jednorazové falošné profily (angl. single use burner accounts) namiesto toho, aby sa snažila vytvoriť autentickjšie falošné profily s väčším množstvom priateľov a dlhšou históriou aktivity na sociálnej sieti.

Záveru výskumu estónskeho Medzinárodného centra pre obranu a bezpečnosť, Graphicy, ako aj iných tímov tak indikujú, že organizované dezinformačné kampane, vrátane tých, za ktorými stoja ruskí aktéri sa v čase vyvíjajú a prispôbujú meniacim sa podmienkam, ako aj protiopatreniam európskych štátov.

---

¹ Weitz Richard, „Assessing the Russian Disinformation Campaign During COVID-19“, RKK ICDS, <https://icds.ee/en/assessing-the-russian-disinformation-campaign-during-covid-19/>

² Nimmo Ben, Francois Camille, et. al, „Secondary Infection“, Graphica, 2020, <https://secondaryinfection.org/>

Ďalším faktorom, pre ktorý je pokračujúce prehľbovanie našich znalostí o dezinformačných kampaniach nevyhnutné, je ich ofenzívny charakter. Vo väčšine prípadov je omnoho jednoduchšie škodlivý obsah a aplikácie vytvárať, než je pre vlády a platformy sociálnych médií identifikovať ho a efektívne proti nemu bojovať. Zjednodušene povedané, omnoho viac zdrojov a energie musí byť vynaloženého na vyvrátenie dezinformácie, než na jej vytvorenie a rozšírenie. Práve lepšie pochopenie dezinformačných kampaní z hľadiska ich tvorby, charakteru, spôsobu šírenia a cieľových skupín môže daný nepomer aspoň čiastočne vyrovnať.

V neposlednom rade podporuje potrebu ďalšieho štúdia dezinformačných kampaní aj zhoda väčšiny expertov³ na tom, že dezinformačné kampane ruských aktérov budú mať vzhľadom na strategické záujmy Kremľa dlhodobý charakter.

Ako upozorňuje vo svojej knihe prof. Thomas Rid⁴, ruské spravodajské služby si význam internetu pre riadené (dez)informačné aktivity všimli už pri jeho začiatkoch. Aktívne operácie využívali pri lepšom zacielení svojho pôsobenia na aktivistov a rôzne, najmä ľudskoprávne a environmentalistické organizácie. Ich členovia dostávali pestrú zmes faktov a výmyslov, aby sa ešte viac posilnili existujúce protiklady a rozpory s ich názorovými oponentami, no i medzi nimi navzájom. Cieľom už v tom období bolo rozsierať nezhody a nepokoje v americkej spoločnosti. Efektívnosť týchto operácií sa výrazne zvýšila s príchodom sociálnych sietí.

Dezinformačné kampane na Slovensku a prínos skúseností zo zahraničia

Podľa správy o činnosti Slovenskej informačnej služby (SIS) za rok 2019⁵ a 2020⁶ boli primárnym zdrojom kampaní zameraných na diskreditáciu EÚ a NATO práve ruské zdroje, ktoré „vytvárali strategické smerovanie tejto komunikácie“. Až následne preberali ich naratívy podobne orientované médiá a organizácie v európskych štátoch. Hlavnými šíriteľmi proruských naratívov v SR boli podľa SIS proruské občianske organizácie a skupiny na sociálnych sieťach a ruské spravodajské médiá.

Cieľom ruských dezinformačných kampaní voči EÚ je podľa expertov polarizovať spoločnosť v jednotlivých členských štátoch v snahe ovplyvniť procesy a rozhodnutia na únieovej úrovni vo svoj prospech. Jedným z nich môže byť napríklad zrušenie sankcií, ktoré na Moskvu uvalil Brusel po ruskej anexii Krymského polostrova v roku 2014.

---

³ Legucka Agnieszka, „Russia’s Long-Term Campaign of Disinformation in Europe“, Carnegie Europe, 19. marec 2020, <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/81322>

⁴ Rid, Thomas, „Active Measures. The Secret History of Disinformation and Political Warfare. Farrar, Strauss and Giroux, New York 2020, str. 332

⁵ Slovenská informačná služba, „Správa o činnosti SIS za rok 2019“, september 2020, <https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti.html#bezpecnostna-oblast>

⁶ Slovenská informačná služba, Správa o činnosti SIS za rok 2020, december 2021, <https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti.html#bezpecnostna-oblast>

Takéto kampane ruských aktérov sa tradične zosilňujú pred dôležitými voľbami (napríklad voľby amerického prezidenta v roku 2016) alebo dôležitými plebiscitmi (napríklad referendum o Brexite v Británii).

Štúdia Disinformation Resilience Index in Central and Eastern Europe in 2021⁷, ktorú pripravil EAST Center, tiež poukazuje na to, že Slovensko je primárne vystavené najmä dezinformačným kampaniam ruských a čiastočne aj čínskych aktérov. Za najväčšiu slabosť Slovenskej republiky v tomto ohľade pritom považuje silný proruský a panslavistický sentiment slovenskej spoločnosti. Efektívnemu šíreniu ruských naratívov v našom štáte napomáha mimoriadne rozvinutá sieť dezinformačných webov a médií a taktiež aktivita veľvyslanectva Ruskej federácie na sociálnych sieťach. Tá podľa autorov „značne presahuje“ bežnú mieru aktivity iných zastupiteľských úradov.

Práve šíreniu dezinformačných kampaní na internete treba v súčasnej dobe venovať špecifickú pozornosť. Nielenže na internete koluje najviac dezinformácií, podľa Digital News Report 2020⁸ ide zároveň o priestor, z ktorého najviac (až 79 percent) Slovákov čerpá informácie. Štúdia⁹, ktorú v rokoch 2020 až 2021 zrealizoval slovenský think tank Globsec a portál Antipropaganda.sk indikuje, že dezinformačné médiá dokážu na Facebooku vyprodukovať rovnako veľa, prípadne viac interakcií než tradičné médiá.

Napriek určitému pokroku a nárastu odolnosti Slovenska voči zahraničným dezinformačným kampaniam, ktorý bol dosiahnutý aj vďaka zvýšeniu legislatívnej a inštitucionálnej odolnosti, zostáva náš štát v mnohých smeroch voči zahraničným dezinformačným kampaniam zraniteľný.

Identifikácia jednotlivých špecifických stratégií a experimentálnych prístupov dezinformačných kampaní ruských aktérov je dôležitá, no pre holistické pochopenie daného fenoménu sama o sebe nestačí. Nemenej dôležitá je identifikácia univerzálnych charakteristík, naratívov a stratégií, ktoré sa objavujú vo väčšine takýchto kampaní. Hoci sa experti zhodujú na tom, že dezinformačné kampane sa časom menia a adaptujú, pričom ich tvorcovia experimentujú s rôznymi stratégiami ich šírenia, komparatívna analýza predmetných kampaní v rôznych štátoch ukazuje, že viaceré takéto relatívne trvalé a univerzálne charakteristiky, naratívy a stratégie ruských dezinformačných kampaní skutočne existujú.

Práve kombinácia porozumenia jednotlivých špecifických stratégií a experimentálnych prístupov dezinformačných kampaní ruských aktérov spolu s identifikáciou ich univerzálnejších charakteristík je dôležitým predpokladom zvýšenia odolnosti Slovenskej republiky. Na nasledujúcich stranách tejto štúdie sa preto zameriame na podrobnejšie skúmanie a zhodnotenie pôsobenia dezinformačných kampaní ruských aktérov na Ukrajinu, v Moldavsku a v Gruzínsku.

---

⁷ Havlíček Pavel, Yeliseyev Andrei eds., „Disinformation resilience index in Central and Eastern Europe in 2021“, East Center, 2021, <https://east-center.org/wp-content/uploads/2021/09/DRI-report-2021.pdf>

⁸ <https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/slovakia-2020/>

⁹ SME.sk, „Globsec: Articles of disinformation websites are more attractive on Facebook“ [in Slovak], 20 February 2020, <https://ekonomika.sme.sk/c/22330500/globsec-clanky-dezinformacnych-webov-su-na-facebooku-atraktivnejsie.html>

1. Hlavné charakteristiky dezinformačných kampaní ruských aktérov na Ukrajine

Viacere výskumy a analýzy naznačujú, že Ukrajina nie je len cieľovým štátom dezinformačných kampaní ruských aktérov, ale sama o sebe aj jednou z najčastejších tém ruských dezinformácií. V prípade Secondary Infection bola práve Ukrajina spomedzi všetkých štátov v kampani spomínaná suverénne najviac s podielom až 32 percent, pričom nasledovaná bola Spojenými štátmi so 14 percentami a Poľskom s 11 percentami¹⁰. Jej miesto v ruskom dezinformačnom naratíve a propagande je preto len ťažké preceniť.

Kategorizácia najčastejších naratívov

Tému Ukrajiny zároveň ruskí aktéri, v omnoho väčšej miere než je tomu pri Moldavsku a Gruzínsku, využívajú v dezinformačných kampaniach určených okrem ukrajinského publika aj pre potreby publika domáceho ruského a medzinárodného. (I.) Pri ukrajinskej spoločnosti je primárnym cieľom kampane jej ďalšia polarizácia, podkopávanie dôvery voči vláde a poštvávanie jednotlivých skupín obyvateľstva navzájom. (II.) Ruskú spoločnosť sa táto kampaň snaží presvedčiť o nevyhnutnosti a správnosti vojny proti Ukrajine. Podstatou naratívu sú tézy o tom, že Rusko „neútočí, ale bráni sa“, pričom na Donbase „len chráni novinárov a civilné obyvateľstvo“. (III.) Nemenej dôležitá je kampaň zameraná na medzinárodné spoločenstvo. To sa Kremel' snaží presvedčiť o nevyhnutnosti a oprávnenosti ruskej anexie Krymu a vojenskej prítomnosti na Donbase. Konečným cieľom je v tomto smere snaha o zrušenie sankcií za anexiu Krymského polostrova¹¹.

I. Hlavné naratívy zamerané na ukrajinskú verejnosť

- Ukrajinu nikto nepotrebuje: Tento naratív zdôrazňuje, že západní partneri v skutočnosti nemajú o blaho Ukrajiny žiaden záujem. Vidia v nej iba prostriedok pre naplnenie svojich strategických, geopolitických a ekonomických záujmov. Opakuje sa často prirovnanie k plánu nacistov urobiť z Ukrajiny inak nerozvinutú zásobáreň chleba a nerastných surovín. Ukrajina sa tak podľa tohto naratívu necháva dlhodobo využívať.
- Ukrajina sa stala vazalom Západu: Podobný naratív ako v prvom prípade, pričom zdôrazňované je tvrdenie, že Ukrajina v dôsledku svojej reorientácie na Západ stratila svoju suverenitu. O osude štátu už nerozhodujú bežní Ukrajinci, ale Západné mocnosti prostredníctvom bábkových vlád.
- Ukrajina nemôže existovať bez Ruska: V tomto naratíve, ktorý je plne kompatibilný a komplementárny s prvými dvomi, je zdôrazňovaná prirodzená geopolitická, geografická a ekonomická závislosť Ukrajiny od Ruska. Odtrhnutie sa od východného suseda je

---

¹⁰ Nimmo Ben, Francois Camille, et. al, „Secondary Infection“, Graphica, 2020, <https://secondaryinfection.org/>

¹¹ Jurkova Oľga, spoluzakladateľka ukrajinskej organizácie StopFake.org, Interview, 10. 11. 2021

prezentované ako krok, ktorý štát poškodil a oslabil.

II. Hlavné naratívy o Ukrajine zamerané na ruskú spoločnosť

- Naratívy týkajúce sa zdanlivého uznania anexie Krymského polostrova: Ide buď o dezinformácie o tom, že niektorá krajina uznala anexiu Krymu, prípadne podrobné informovanie o návštevách západných, neraz okrajových, politikov na Kryme.
- Naratívy týkajúce sa konfliktu na Donbase: Ich cieľom je prezentovať konflikt na východnej Ukrajine ako občiansku vojnu, ktorá bola výhradne dôsledkom vnútorných faktorov a diskriminačnej politiky novej porevolučnej vlády v Kyjeve voči ruskojazyčnému obyvateľstvu.

III. Hlavné naratívy týkajúce sa Ukrajiny zamerané na medzinárodné spoločenstvo

- Ekonomický kolaps Ukrajiny: Predmetné naratívy a dezinformácie sa zameriavajú na zdôrazňovanie ekonomických ťažkostí Ukrajiny, rekordnú úroveň chudoby, emigráciu, zimy bez kúrenia a z nich vyplývajúce údajné skoré ekonomické zrútenie štátu.
- Diskreditácia ukrajinskej armády: Zdôrazňovaná je slabosť ukrajinských ozbrojených síl, ich údajná surovosť voči civilnému obyvateľstvu, strelba na žurnalistov a civilistov na Donbase. Vyzdvihovaný je tiež vplyv pravicových radikálov na ozbrojené zložky.
- Naratívy a dezinformácie týkajúce sa Minských dohovorov: Ruská dezinformačná kampaň selektívne zdôrazňuje len príklady, keď sa ich porušovania dopúšťa ukrajinská strana.
- Prezentovanie Ukrajiny ako nacistického/fašistického štátu: Pravicoví radikáli majú podľa týchto naratívov a dezinformácií rozhodujúci vplyv na riadenie štátu, pričom sa zároveň tešia širokej podpore ukrajinského obyvateľstva.
- Zrútenie letu MH-17 na východe Ukrajiny 17. júla 2014: Rusko o tejto udalosti šíri hneď niekoľko neraz protichodných dezinformácií:
  1. Lietadlo zostrelila ukrajinská stíhačka.
  2. Lietadlo zostrelil ukrajinský systém PVO Buk.
  3. Na palube lietadla bola bomba.
  4. Spojené štáty vyslali Boeing už s mŕtvymi telami na palube, aby ich následne pohadzovali nad Donbasom.
  5. Tí, ktorí zostrelili Boeing, chceli v skutočnosti zostreliť lietadlo ruského prezidenta Vladimira Putina.

V prípade dezinformácií okolo zostrelenia lietadla ide o názorný príklad použitia „informačného šumu“ tak, aby sa čitateľ stratil vo veľkom množstve rôznych verzií a rezignoval na hľadanie pravdivej verzie udalostí. Verdikt medzinárodnej vyšetrovacej komisie o tom, že za útokom stálo Rusko, sa tak pre mnohých konzumentov informácií stáva len jednou z mnohých možných verzií udalosti.

Cieľom predmetných naratívov je zdiskreditovať Ukrajinu ako politickú entitu jej prezentovaním ako „failed state“. Predmetné naratívy sú určené nielen pre medzinárodné spoločenstvo, ale v rovnakej miere sú cielené aj na ukrajinskú verejnosť¹².

Špecifickým typom naratívov v rámci dezinformačných kampaní ruských aktérov na Ukrajine sú naratívy zamerané na spochybňovanie reálnej existencie daného štátu a národa. Zdôrazňovaný je údajný trojjediný ruský národ pozostávajúci z Veľkorusov (Rusov), Malorusov (Ukrajincov) a Bielorusov. Ukrajinský jazyk je v tomto naratíve prezentovaný len ako nárečie.

Hlavné distribučné kanály ruskej propagandy

Ruské dezinformačné kampane na Ukrajine sa opierajú najmä o miestnych proruských politikov, proruské televízne stanice, farmy trollov a botov a stále viac aj o kanály v cloudovej službe instant messaging Telegram. Anonymné telegramové kanály, pravdepodobne spravované z Ruska, sa pritom podľa dostupných správ tešia aj obľube viacerých poslancov vládnej strany Sluha ľudu¹³.

(I.) V politickej rovine sú proruské sily na Ukrajine reprezentované najmä hnutím Opozičná platforma – Za život, Viktora Medvedčuka. Strana sa dlhodobo teší veľkej podpore najmä na východe krajiny, pričom podľa prieskumov verejnej mienky bola už viackrát druhou najpopulárnejšiu v krajine.

(II.) Silne rozvinutá je v krajine aj sieť proruských médií. Ešte vo februári tohto roku Kyjev proti viacerým vplyvným proruským médiám blízky Opozičnej platforme - Za život tvrdo zasiahol. Dekrétom prezidenta boli zakázané tri celoštátne televízne stanice NewsOne, 112 Ukrajina a Zik vrátane ich regionálnych projektov. Všetky predmetné médiá síce oficiálne patria Tarasovi Kozakovi zo strany Opozičná platforma – Za život, avšak za ich skutočného majiteľa je vo všeobecnosti považovaný¹⁴ práve Medvedčuk. Tento krok, po ktorom za krátko nasledovalo aj obvinenie Medvedčuka z vlastizrady, vyvolal na západe rozporuplné reakcie. Zatiaľ čo administratíva amerického prezidenta Joea Bidena zákaz privítala, Európska únia tento postup kritizovala¹⁵.

(III.) Na Ukrajine sú od roku 2017 tiež zablokované aj viaceré ruské médiá a sociálne siete (Odnoklassniki a Vkontakte), ako aj množstvo ďalších ruských internetových stránok. V roku 2020 prezident Zelenskyj predĺžil ich zablokovanie o ďalšie tri roky. Paralelne s tým však na Ukrajine v posledných rokoch prudko vzrástol vplyv služby Telegram, ktorá sa stáva mimoriadne vplyvným nástrojom šírenia informácií. Prominentné postavenie si popri Telegram kanáloch štandardných médií a jednotlivých novinárskych tímov získavajú stále viac anonymné informačné Telegram-kanály, ktoré sa v značnej miere podieľajú aj na šírení dezinformácií. Z výskumu uskutočneného

---

¹² Jurkova Oľga, 2021.

¹³ Beličenko Liubov, "Телега для Слуги. Як Телеграм-канали, що ймовірно ведуться з Росії, впливають на роботу Ради (Телґеґа дґля Слуги. Як Телеграм-канали, що ймовірно ведуться з Росії впливають на роботу Рады)", Texty.org.ua, 2020, <https://texty.org.ua/articles/101438/tyelyeha-dlya-sluhy-yak-telehram-kanaly-sho-ymovirno-vedutsya-z-rosiyi-vplyvayut-na-robotu-rady/>

¹⁴ RFE/RL, „EU Questions Ukrainian President’s Sanctions On TV Stations“, 3. 2. 2021, <https://www.rferl.org/a/eu-questions-ukrainian-sanctions-tv-stations-medvedchuk-zelenskiy/31084591.html>.

¹⁵ Ibid.

organizáciou Reanimation Package of Reforms Coalition vyplynulo, že mnohé anonymné kanály sú prepojené a šíria tie isté naratívy. Pri svojej práci sa pritom neopierajú o konkrétne dôkazy, ale primárne odkazujú na neoverené informácie od dobre informovaných anonymných zdrojov¹⁶.

Ďalším podstatným trendom posledných rokov je decentralizácia ukrajinských sociálnych sietí. Lokálne stránky, blogy a kanály na YouTube a v Telegramu sa tešia stále väčšej obľúbenosti a vplyvu. Niektoré regionálne Telegram-kanály dosiahli z hľadiska veľkosti auditória prominentné postavenie na celonárodnej úrovni. Organizátori dezinformačných kampaní sa na túto novú realitu mimoriadne rýchlo adaptovali a popri klasických celonárodných naratívoch začali prostredníctvom miestnych sociálnych sietí šíriť nové naratívy a dezinformačné kampane zamerané na konkrétne a neraz špecifické lokálne problémy¹⁷.

Trendy vývoja Inštitucionálneho a legislatívneho rámca boja proti dezinformáciám

Na úrovni strategických dokumentov vstúpila ešte 14. septembra 2020 do platnosti nová Stratégia národnej bezpečnosti Ukrajiny¹⁸. Ako priority štátu definuje boj proti informačným špeciálnym operáciám a kybernetickým útokom, ruskej a inej podvratnej propagande. Dokument predovšetkým predpokladá vytvorenie strategického komunikačného systému, zvyšovanie úrovne mediálnej kultúry a digitálnej gramotnosti spoločnosti a taktiež vývoj systému kybernetickej bezpečnosti. Stratégia sa stala základom pre rozvoj sektorových stratégií vrátane stratégií informačnej bezpečnosti a kybernetickej bezpečnosti na Ukrajine.

Dňa 15. októbra 2021 Rada národnej bezpečnosti a obrany Ukrajiny (NSDC) schválila stratégiu informačnej bezpečnosti do roku 2025¹⁹. Tá zabezpečuje najmä pôsobenie proti vnútorným a vonkajším hrozbám v sfére informačnej bezpečnosti, ochranu suverenity a územnej celistvosti Ukrajiny, podporu sociálnej a politickej stability štátu s využitím informačných prostriedkov.

Ukrajinské Ministerstvo zahraničných vecí tiež 24. marca 2021 po prvýkrát schválilo Komunikačnú stratégiu a Stratégiu verejnej diplomacie Ministerstva zahraničných vecí do roku 2025²⁰. Daný

---

¹⁶ HReanimation Package of Reforms Coalition, „On the other side of the screen: An analysis of media consumption and disinformation in the Ukraine’s information environment“, 2021, <https://rpr.org.ua/en/news/on-the-other-side-of-the-screen-an-analysis-of-media-consumption-and-disinformation-in-the-ukraine-s-information-environment/>

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Úrad prezidenta Ukrajiny, УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №392/2020 (Ukaz prezidenta Ukrajiny No. 392/2020), <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> February 2020, <https://ekonomika.sme.sk/c/22330500/globsec-clanky-dezinformacnych-webov-su-na-facebooku-atraktivnejsie.html>

¹⁹ Digital Security Lab, „Стратегія інформаційної безпеки – 2025: що зміниться у сфері цифрових прав (Strategija informacijnoji bezpeky – 2025: Ščo zminytsia u sferi cyfrovych prav), 22. 9. 2021, <https://dslua.org/publications/strategija-informatsijnoi-bezpeky-2025-shcho-zminytsia-u-sferi-tsyfrovyykh-prav/>

²⁰ <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>

dokument systematizoval kľúčové posolstvá, cieľové skupiny, formáty a komunikačné kanály Ukrajiny v jej oficiálnej komunikácii s vonkajším svetom. Podľa stratégie existuje sedem kľúčových oblastí verejnej diplomacie: kultúrna, expertná, ekonomická, kulinárska, digitálna, vedecká a vzdelávacia a športová.

Naopak, ukrajinská legislatíva v oblasti médií je podľa odborníkov ešte stále na úrovni roku 2005 a neberie tak ohľad na moderné výzvy. Regulátor – Národná rada pre televízne a rozhlasové vysielanie – nijak nereguluje webové stránky, okrem trestných činov, na ktoré sa vzťahuje trestný zákon. Odborníci hodnotia doterajšiu reakciu na porušenia ako slabú²¹.

Základným problémom Ukrajiny v boji proti ruským dezinformáciám zostáva chýbajúca právna definícia dezinformácií. Niektorí odborníci sa však domnievajú, že problém by sa tým nevyriešil, keďže informačné špeciálne operácie sú často založené na pravdivých informáciách, ktoré sú však podávané manipulatívnym spôsobom. Trestný zákon Ukrajiny pritom obsahuje články o výzvach na porušenie územnej celistvosti, velezradu atď. Mediálni právnici sa však domnievajú, že prípady šírenia dezinformácií sú zodpovednými orgánmi na Ukrajine posudzované povrchné, pričom iba v 5 percentách z prípadov sa darí identifikovať spojenie s krajinou agresora²².

V roku 2020 bol podaný nový návrh zákona o médiách, ktorý by dal štátnemu regulátorovi právomoc regulovať všetky druhy médií. Zákon by zlepšil možnosti boja proti ruským dezinformáciám v kontexte audiovizuálnych médií, online publikácií a tlače. Po diskusiách projekt podporili mediálne verejné organizácie a medzinárodné štruktúry. O zákone sa musí hlasovať po konzultácii s mediálnym trhom. Schválenie zákona momentálne blokuje oligarchické mediálne skupiny, ktoré vyčítajú najmä rozšírenie právomocí regulátora a zavedenie nových sankcií²³.

V roku 2021 boli zriadené dva špeciálne orgány na boj proti dezinformáciám. Ide o Centrum pre strategickú komunikáciu²⁴ pod Ministerstvom kultúry a informačnej politiky (MKIP) a Centrum pre boj proti dezinformáciám, ktoré spadá pod Radu pre národnú bezpečnosť a obranu Ukrajiny (RNBO).

Centrum v rámci Ministerstva kultúry a informačnej politiky vzniklo ako jeden z mechanizmov boja proti dezinformáciám spoločným úsilím štátu a občianskej spoločnosti. Centrum je zamerané na boj proti vonkajším informačným hrozbám prostredníctvom neustálych informačných kampaní a podporovaním úsilia štátu v tomto smere.

Medzi právomoci centra pri RNBO patrí koordinácia aktivity rôznych vládnych zložiek, Národného inštitútu pre strategické štúdie a špeciálnych služieb. Centrum funguje podľa schémy: zber informácií - analýza - odpoveď. Stredisko tiež zverejnilo vlastný glosár – termíny, neprijateľné

---

²¹ Jurkova Oľga, 2021.

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Oficiálna stránka Centra pre strategickú komunikáciu, <https://spravdi.gov.ua/>

frázy a názvy odporúčané na použitie úradmi pri agresii Ruskej federácie proti Ukrajine. MKIP v roku 2021 taktiež vyhlásil národný projekt mediálnej gramotnosti „Filter“. Štát v jeho rámci spolupracuje s organizáciami na kontrolu faktov. Napríklad Ministerstvo zdravotníctva Ukrajiny s organizáciou StopFake v projekte Pure Brain²⁵ publikuje súhrn vyvrátených lekárskejších mýtov.

Príklady úspešných a neúspešných dezinformačných kampaní a protiopatrení

Účinnou taktikou boja proti dezinformáciám sa v prípade Ukrajiny ukázala byť koordinovaná reakcia štátu a občianskej spoločnosti, najmä kontrolórov faktov a novinárov. Medzi názorné príklady aplikácie tejto stratégie patrí operatívne a efektívne vyvrátenie dezinformácie o dieťati údajne zabitom ukrajinským bezpilotným lietadlom na Donbase 3. apríla 2021.

PRÍPAD č. 1. Protesty v obci Novi Sanžary

Dôsledok dezinformačnej kampane v kombinácii so slabou reakciou úradov.

Dňa 20. februára 2020 bolo 45 Ukrajincov a 27 cudzincov so sprievodom evakuovaných z epicentra pandémie COVID-19 v čínskom meste Wu-chan (celkovo 94 osôb) na 14-dňové pozorovanie v zdravotnom stredisku Národnej gardy Ukrajiny v obci Novi Sanžary v Poltavskej oblasti. Presun sa však nezaobišiel bez incidentov, keďže obyvatelia obce a blízkych osád už od noci blokovali prístupovú cestu do strediska a kládli policajtom sprevádzajúcim evakuované osoby aktívny odpor. Došlo až k pokusom davu hádzať na autobus s evakuovanými kamene. Počas nasledujúcich fyzických konfliktov utrpelo zranenia deväť policajtov a jeden civilista. Bezpečnostné zložky museli dav následne spacificovať s využitím aktívnych prostriedkov. Neskôr sa ukázalo, že žiadna z evakuovaných osôb nebola infikovaná koronavírusom SARS-CoV-2, pričom najagresívnejší útočníci ani nepochádzali z obce²⁶.

Nasledovné vyšetrovanie incidentu zo strany investigatívnych novinárov²⁷ odhalilo, že pôvodným zdrojom paniky boli správy na Facebooku a komunita vytvorená v predvečer incidentu na Vibere, do ktorej sa deň pred nepokojmi náhle pridali takmer všetci obyvatelia obce. Prvá správa v jednej z týchto komunit hovorila, že „50 infekčných pacientov z Číny je odvážaných do vojenského sanatória“. Každých 10-20 minút sa ozývali výzvy na agresívny odpor. Najaktívnejších bolo 20 užívateľov, ktorí zverejnili dezinformácie a vyzývali ostatných, aby sledovali proruské televízne kanály „112“, „NewsOne“ a „ZIK“.

---

²⁵ Ministerstvo zdravotníctva Ukrajiny, „Чистий мозок — дайджест спростувань медичних міфів №11 (Čistý mozok – дайджест sprostuvaných medických mifiv No. 11)“, <https://moz.gov.ua/article/news/chistij-mozok-dajdzhest-sprostuvan-medichnih-mifiv-11>

²⁶ RBK-Ukrajina, „Полиция открыла пять дел из-за столкновений в Новых Санжарах (Policija odkryla piť del iz-za stolknovenij v Novyh Sanžarach)“, 20. 2. 2020, <https://www.rbc.ua/rus/news/politsiya-otkryla-pyat-del-stolknoveniy-novyh-1582277807.html>

²⁷ <https://texty.org.ua/articles/100356/specoperaciya-imeni-portnova-ta-shariya-yak-rozhanyaly-paniku-v-novyh-sanzharah-i-hto-za-cym-stoyit/>

Niekoľko analogických komunít vzniklo aj na Telegrame. Správcovia komunít podľa dostupných indícií zrejme neboli miestni. Novinári predpokladajú ich spojenie so spravodajskými službami cudzej mocnosti (takéto spojenie môže vysvetľovať, odkiaľ mali správcovia skupín všetky telefónne čísla obyvateľov obce).

V čase, keď začínali administrátori kanálov na Signale a Telegrame mobilizovať a radikalizovať miestnych obyvateľov obce pomocou strachu, neexistovalo žiadne oficiálne vyhlásenie ukrajinských úradov, ktoré by evakuáciu z Číny vysvetľovalo. Ani vláda sa k evakuácii nijak nevyjadrila, pričom predstavitelia miestnej samosprávy a prednosta obecnej rady sa o evakuácii tiež dozvedeli až zo spomínaných zvestí v messageroch. Fámy a dezinformácie tak dokázali efektívne zaplniť vákuum oficiálnych informácií, čo viedlo až k miestnym nepokojom.

PRÍPAD č. 2. Dezinformácia o zavraždenom chlapcovi

Neutralizácia informačného útoku.

Predmetný informačný útok pozostával z troch fáz:

Ruské a prokremeľské publikácie šírili od 3. apríla 2021 informáciu, že v dôsledku útoku ukrajinského bezpilotného lietadla v časti Donbasu nekontrolovanej Kyjevom zomrelo dieťa. Odvolávali sa pritom na „ľudové milície“ tzv. „Doneckej ľudovej republiky“. Ukrajinská strana naopak tvrdila, že dieťa zomrelo na následky explózie výbušného zariadenia a nie útoku ozbrojených síl Ukrajiny²⁸.

1. Podľa toho, ako rýchlo dostali tieto informácie ruské a proruské médiá na Ukrajine a na okupovaných územiach, môžeme usúdiť, že zároveň dostali pokyny od ruských spravodajských služieb. Šírenie daných informácií bolo neprirodzené a udialo sa veľmi rýchlo. Z ukrajinských médií správu o zavraždenom chlapcovi najviac šírili Strana.ua (rovnako ako v ruských médiách), Novosti Donbassa, Actually, Ostrov a Information Resistance.
2. V druhom kroku, v reakcii na vyjadrenia odborníkov o nedostatku informácií o dieťati, prokremeľské médiá zverejnili jeho meno a ukázali video z jeho domova. Množstvo ruských médií, najmä diskusných relácií, začalo zvyšovať mieru nenávisť voči Ukrajincom.
3. V tretej fáze propagandisti začali zbierať ďalšie príklady z posledných 7 rokov konfliktu, ktoré mali dokázať, že podobné činy ukrajinskej armády nie sú ničím novým. Diskusné relácie začali hovoriť o Srebrenici a „genocíde“ a porovnávali činy Ukrajiny so skutkami Miloševića a Srbov. Takéto naratívy boli počas celého týždňa aktívne šírené. Na Ukrajine, v Rusku a medzinárodných médiách propaganda šírila v kontexte smrti chlapca tri naratívy:
  - „Chlapca zabila ukrajinská armáda, ktorá následne usmrtila ešte dvoch tínedžerov“.
  - Ukrajina pripravuje útok na Donbas“.
  - “NATO provokuje Ukrajinu k útoku na Donbas“.

---

²⁸ Strižkova Oľga, RFERL, „Гибель ребенка на Донбассе: мог ли быть украинский БПЛА? (Gibel' rebionka na Donbasse: Mog li byť ukrainskij BPLA?)“, 5. 4. 2021, <https://www.radiosvoboda.org/a/death-child-donbass/31188059.html>

Tieto správy boli koordinované distribuované v ukrajinských, ruských aj medzinárodných médiách. Z ukrajinských médií správu o príprave ofenzívy ukrajinskej armády šírili UA-Media, RBC-Ukraine, Dialog.UA a Actually.

Podľa expertov by takéto vybičovanie hystérie mohlo naznačovať prípravu informačného poľa na prípadný útok ruských vojsk či tlak na rokovanie o podmienkach Kremľa. Naratívy o genocíde a porovnania so Srebrenicou sa rozšírili do medzinárodného spoločenstva.

Koordinovaná komunikácia medzi centrom ICIP a organizáciami občianskej spoločnosti bojujúcimi proti dezinformáciám pomohla rýchlo zastaviť útok.

Uskutočnila nasledovné kroky:

- operatívne preverovanie a vyvracanie falošných správ (StopFake) <https://www.stopfake.org/ru/fejki-na-donbasse-pogib-rebenok-iz-za-ataki-ukrainskogo-bespilotnika/>
- spoločná tlačová konferencia zástupcov centra s kontrolórmi faktov a mediálnymi expertmi²⁹
- Nasledovné rozšírenie týchto poznatkov prostredníctvom diplomatických kanálov a sociálnych sietí.
- Vydanie viacerých materiálov venujúcich sa predmetnej téme.

Zhrnutie

Ukrajina zohráva z hľadiska dezinformačných kampaní ruských aktérov kľúčovú úlohu. Tá nespočíva len v tom, že ide o štát, ktorý je týmto vplyvovým operáciám vystavený v enormnej miere. Ukrajina je taktiež jednou z centrálnych tém veľkého množstva naratívov ruských aktérov určených aj pre domáce ruské publikum a medzinárodné spoločenstvo.

Hlavnými kanálmi pre šírenie dezinformačných kampaní sú na Ukrajine miestne proruské politické strany a médiá. Hoci vláda ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského voči nim v roku 2021 podnikla viaceré kroky, najmä na východe a juhu krajiny sa tešia značnej reálnej podpore miestneho obyvateľstva.

Z hľadiska budovania odolnosti voči dezinformačným kampaniam dosiahla Ukrajina v posledných rokoch značný pokrok v sfére strategických dokumentov aj inštitúcií. Jej problémom však zostáva neaktuálna a nejednoznačná legislatíva, ktorá nevytvára predpoklady pre efektívne vzdorovanie moderným vplyvovým operáciám.

Konkrétne príklady dezinformačných kampaní z Ukrajiny ilustrujú efektivitu stratégie vytvárania informačného šumu, ako aj hrozby vyplývajúce z informačného vákuu, ktoré je dôsledkom neschopnosti úradov včas a efektívne verejnosti sprostredkovať potenciálne zneužívateľné témy.

---

¹ <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3224498-zagibel-ditej-na-okupovanih-teritoriah-ak-rosia-eskalue-situaciju-v-informacijnomu-poli.html>

2. Hlavné charakteristiky dezinformačných kampaní ruských aktérov v Moldavsku

Moldavská republika bola a je neustálym cieľom prokremeľskej propagandy, pričom ruský vplyv v Moldavsku zostáva veľmi silný. Vo svojej podstate ide o pokračovanie sovietskej propagandy, keď boli implantované falošné teórie o tom, že Moldavci sú slovanského pôvodu (nie románskeho), že nie sú súčasťou rumunského národa, že rumunčina a moldavčina sú dva rôzne jazyky alebo o tom, že Moldavsko sa začalo rozvíjať až po pripojení k Ruskej ríši.

Po rozpade Sovietskeho zväzu, prijatí vyhlásenia nezávislosti Moldavskej republiky v roku 1991 a následnom vojenskom konflikte v Podnestersku bola ruská propagandistická mašinéria zameraná na podporu mýtov o príslušnosti Moldavska k tzv. „Ruskému svetu“ a o ruskej mierovej misii v konflikte v Podnestersku.

Po tom, čo Moldavsko podpísalo asociačnú dohodu s Európskou úniou a po ruskej anexii častí Ukrajiny v roku 2014, naratívy propagované v Moldavsku oficiálnymi a neoficiálnymi „agentmi vplyvu“ Ruska nadobudli výrazne protieurópsky a protiukrajinský charakter. Ruská štátna propaganda je tiež namierená proti USA a NATO, proti Rumunsku a proti proeurópskym stranám, hnutiam a mimovládny organizáciám z Moldavska a ich predstaviteľom³⁰.

Kategorizácia najčastejších naratívov

Moldavsko na rozdiel od Ukrajiny nezohráva takú dôležitú úlohu v dezinformačných kampaniach ruských aktérov zameraných na domáce ruské a medzinárodné publikum. O to silnejšie a intenzívnejšie sú však kampane cielené na obyvateľov Moldavska.

Hlavné naratívy:

- Hrozba pre Moldavskú suverenitu zo strany Západu: Podľa tohto naratívu EÚ a USA za spoluúčasti prozápadných miestnych politikov neprímeraným spôsobom zasahujú do vnútorných záležitostí Moldavska ako aj do jeho volebného systému. Ide o podobný naratív ako aj v prípade Ukrajiny a mnohých iných krajín vystavených dezinformačným kampaniam ruských aktérov, no v prípade Moldavska má aj jednu špecifickú verziu. Podľa nej sa prozápadní politici snažia štát pripraviť nielen o jeho suverenitu, ale aj samostatnosť tým, že ho chcú proti vôli občanov zjednotiť s Rumunskom.
- Sprisahanie tretieho sektora riadeného tajne Georgeom Sorosom: taktiež pomerne univerzálny naratív, ktorý sa snaží očierniť v očiach verejnosti celý tretí sektor ako celok. USA a Európania

---

³⁰ Macovei Petru, Výkonný riaditeľ moldavskej Asociácie pre slobodné médiá, vystúpenie počas Workshopu „Posilnenie odolnosti SR voči hybridným hrozbám zo strany ruských aktérov – dezinformačné kampane na sociálnych sieťach“, 7. 10. 2021.

si takto údajne „kupujú“ Moldavsko za granty na rozvoj a reformy. Vštepovaná je myšlienka, že Západ, USA a NATO pripravujú sprisahanie proti Moldavsku a chcú rozpútať novú vojnu v Podnestrsku. NATO sa snaží o agresívne rozširovanie smerom na východ preto, že Rusko, ako zástanca mieru a stability, sa stavia proti podobným plánom a manipuláciám.

- NATO a Západ ako globálni agresori: Predmetný naratív sa prekrýva s množstvom iných naratívov smerovaných na Moldavsko, pričom často stojí na ich pozadí. Konflikty vo svete a v postsovietskom priestore vyvolávajú podľa neho výlučne Spojené štáty a NATO, pričom Moldavsko si musí vybrať z dvoch modelov rozvoja: „americký model“, ktorý je označovaný ako „despotický, totalitný“ a „euroázijský model“, ktorý je podľa ruských naratívov „spravodlivý, multipolárny, ktorý zachováva identitu a suverenitu štátov“.
- Plánovaná agresia proti Podnesterku a hrozba „ukrajinského scenára“: predmetný naratív obviňuje prozápadných moldavských politikov, že na základe príkazov zo Západu, chcú vyriešiť podnesterský separatizmus vojenskou cestou. Zdôrazňovaná je pritom hrozba, že takýto krok by vzhľadom na relatívnu silu ozbrojených síl separatistickej Podnesterkej moldavskej republiky, ako aj vzhľadom na možný zásah Ruska, mal pre krajinu katastrofálne následky. Ako odstrašujúci príklad sú uvádzané rusko-gruzínska vojna z roku 2008 či konflikt na východnej Ukrajine. Akýkoľvek pokus o posilnenie technických a operačných spôsobilostí moldavských ozbrojených síl prostredníctvom vojenských cvičení alebo nákupov zbraní a techniky je prezentovaný ako aspirácia krajiny stať sa členom NATO a zaútočiť na Podnesterko.
- Rusko ako ochranca tradičných hodnôt: predmetný naratív je z hľadiska dezinformačných kampaní ruských aktérov pomerne univerzálny a stretávame sa s ním vo väčšine cieľových štátov. Západ je tu vo všeobecnosti prezentovaný ako centrum chaosu a nezvratného rozkladu, v procese morálneho úpadku a neschopnosti ochrániť kresťanstvo a civilizáciu pred agresívnou inváziou cudzincov. Na tomto pozadí sa naopak Rusko javí ako obranca pravoslávnych hodnôt. Ako krajina, ktorá vynakladá veľké úsilie na nastolenie spravodlivého svetového poriadku, v rozpore s militantnými zámermi Spojených štátov, NATO a západných vodcov.
- Rovnako ako pri Ukrajine aj v prípade Moldavska sa stretávame s naratívom ruských aktérov cieleným na podstatu štátu a identitu jeho obyvateľstva. Na rozdiel od Ukrajiny predmetný naratív nespochybňuje existenciu samostatného moldavského národa, ale naopak vyzdvihuje jeho kultúrnu, historickú a dokonca aj jazykovú odlišnosť od Rumunov. Vo svojej podstate ide v prípade tvrdenia, že Moldavci nie sú úplne to isté ako Rumuni o tvrdenie, s ktorým sa stotožňuje aj veľká časť miestneho obyvateľstva. Kampaň ruských aktérov sa však zároveň snaží túto deliacu čiaru ešte viac posilniť naratívom, podľa ktorého sú Moldavci v podstate Slovania, a teda majú bližšie k Rusom než k Rumunom.

Spoločným menovateľom väčšiny proruských naratívov šírených miestnymi podporovateľmi Moskvy (či už médiami, alebo jednotlivcami) je tvrdenie, že Západ nie je ochotný a ani schopný riešiť problémy Moldavska - to dokáže jedine Rusko.

Hlavné distribučné kanály ruskej propagandy

Ruský vplyv v Moldavskej republike sa uplatňuje rôznymi spôsobmi a prostredníctvom rôznych „agentov vplyvu“ a to najmä:

(I.) otvorene proruských politických strán

(II.) proruských médií – najmä televízne a rozhlasové stanice, ktoré retranslujú programy ruských televíznych a rozhlasových staníc, ale aj stále väčšie množstvo proruských webov.

(III.) Moldavskej pravoslávnej cirkvi – konkrétne Metropolu Kišiňova a celého Moldavska, ktorá patrí pod Ruskú pravoslávnu cirkev.

I. V Moldavsku môžeme dnes nájsť hneď niekoľko proruských orientovaných strán. Hoci k moci sa v Moldavsku po júlových parlamentných voľbách opäť dostala prozápadná strana Akcie a solidarity prezidentky Mai Sanduovej, všetky tri zvyšné opozičné strany sú v rôznej miere otvorene proruské. Ide o stranu Socialistov Moldavskej republiky bývalého prezidenta Igora Dodona, stranu Komunistov Moldavskej republiky a stranu Șora. Na moldavskej politickej scéne sa dokonca pred tohtoročnými parlamentnými voľbami po prvý raz objavila aj strana otvorene volajúca po pripojení Moldavska k Rusku – Patrioti Moldavska. V prípade prvých troch spomenutých pritom ide o dobre etablované strany s dlhou históriou, ktoré sú už dlhodobo prostriedkom šírenia dezinformačných kampaní ruských aktérov na najvyššej možnej úrovni.

II. V porovnaní s Ukrajinou a Gruzínskom je Moldavsko jedinečné z hľadiska vysokej miery retransmisie ruských programov miestnymi médiami³¹. Takýmto spôsobom je v krajine priamo retransmisovaný program ruských staníc Pervyj Kanal, RTR, NTV, STS a TNT. Nejde pritom o okrajové stanice. Práve stanice, ktoré vysielajú program ruských televízií NTV Moldova (NTV), RTR Moldova (Rossija 1), Primul în Moldova (Pervyj Kanal) sú troma najsledovanejšími. V Moldavsku, kde je televízia primárnym zdrojom informácií pre veľké množstvo obyvateľov, televíznemu vysielaniu jasne dominujú naratívy ruských aktérov. Podobná situácia je aj na trhu spravodajskej tlače, kde tiež prevládajú miestne verzie ruských tlačovín – Komsomoľskaja pravda v Moldove a Argumenti i fakty v Moldove. Napriek značnej informačnej dominancii v prostredí tradičných médií sa ruským naratívom podarilo v podobnej miere presadiť aj na webe. Aj tam patria medzi najpopulárnejšie platformy Sputnik.md, Point.md a Noi.md³².

Niektoré články v redakčnej rubrike stránky Sputnik.md sú podpísané menami neexistujúcich osôb. Články v redakčnej rubrike podpísané Elenou Komolovou a Nikou Gončarovou propagujú proruské strany a bývalého proruského prezidenta Igora Dodona, kritizujú proeurópskych politikov aj EÚ, MMF a USA, diskreditujú nezávislé médiá a mimovládne organizácie. Overovači

---

³¹ <https://libmod.de/en/russian-soft-power-in-moldova-fake-news-media-propaganda-and-information-warfare/>

³² Gemius Raiting, Moldova Online audience reach, July 2020, available in English

³³ Macovei Petru, 2021

faktov dokázali³³, že autori s takýmito menami neexistujú, a fotografia jedného z „autorov“ prezentovaných na stránke bola vytvorená počítačom pomocou fotografií dvoch známych osobností z Ruska.

Špecifikom moldavského mediálneho priestoru je rozhlasová stanica rádio Sputnik, ktorá svoje programy vysiela aj napriek tomu, že nemá licenciu. Uskutočňuje to tak, že vytvára rozhlasový obsah, ktorý následne predáva ostatným moldavským rozhlasovým staniciam, aby ho sami vysielali³⁴.

III. V Moldavsku sú dve hlavné pravoslávne cirkvi - Metropola Kišiňova (M.K.) a celého Moldavska, ktorá je podriadená Ruskej pravoslávnej cirkvi (hlási sa k nej 86 percent veriacich) a Metropola Bessarábia, ktorá je podriadená Rumunskej pravoslávnej cirkvi (hlási sa k nej približne 13 percent veriacich)³⁵. M.K. je jednou z kľúčových síl v krajine, ktoré presadzujú konzervatívne hodnoty. Cirkev a organizácie na ňu napojené aktívne vzdorujú miestnej prozápadnej občianskej spoločnosti v zavádzaní liberálnych reforiem. Cirkev je pritom najdôveryhodnejšia inštitúcia v krajine. Dôveruje jej až 81 percent Moldavcov³⁶.

Cirkev na posilnenie dosahu svojich pozícií založila veľké množstvo organizácií najmä: „Tineretul orthodox“ (Pravoslávna mládež)³⁷ a „Asociație Moldova pentru viață“ (Asociácia Moldavska za život)³⁸.

Presadzovanie konzervatívnych hodnôt zo strany cirkvi nie je prekvapivé. Za problematické však experti považujú jej aktívne zapájanie sa do dezinformačných kampaní. Viacerí predstavitelia cirkvi v minulosti zdieľali a šírili spolu so socialistami dezinformáciu o tom, že Maia Sanduová slúbila vtedajšej nemeckej kancelárke prijať 30 000 utečencov z Blízkeho východu v prípade, ak vyhrá vo voľbách. Rovnako šírili aj nepravdivý obrázok Mai Sanduovej, na ktorom sa údajne mala bozkávať s inou ženou³⁹. Tieto, ale aj mnohé iné príklady ilustrujú, že v prípade Metropoly Kišiňova ide o distribučný kanál naratívov r. a., ktorý by nemal byť prehliadaný.

Trendy vývoja Inštitucionálneho a legislatívneho rámca boja proti dezinformáciám

Z hľadiska legislatívnej a inštitucionálnej odolnosti voči zahraničným dezinformačným kampaniam možno Moldavsko označiť za len veľmi málo rozvinuté. Právne predpisy Moldavska napríklad

---

³⁴ Ibid.

³⁵ U.S. Department of State. „Moldova 2015 International Religious Freedom Report“, <https://www.justice.gov/eoir/file/884916/download>

³⁶ <https://fpc.org.uk/the-rise-of-illiberal-civil-society-in-moldova/>

³⁷ <https://tineretulortodox.md/miscarea-tineretului-ortodox/>³⁸ Ibid.

³⁸ <https://moldovapentruviata.md/>

³⁹ <https://neweasterneurope.eu/2020/09/07/in-church-we-trust-the-case-of-the-moldovan-orthodox-church/>

nestanovujú žiadne tresty za úmyselné alebo neúmyselné šírenie dezinformácií. V súčasnosti vládnuca strana Akcia a solidarita oznámila svoj zámer prijať viacero opatrení na boj proti tomuto javu, a to aj prijatím pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhov alebo nového zákona. Parlamentná komisia pre národnú bezpečnosť, obranu a verejný poriadok už o potrebe legislatívnych zmien diskutovala a momentálne zriaďuje pracovnú skupinu pre prípravu návrhov legislatívnych zmien.

Moldavský Kódex o audiovizuálnych mediálnych službách pritom stanovuje povinnosť televíznych staníc a rozhlasových staníc poskytovať spoľahlivé informácie, avšak národný regulátor – Rada pre televíziu a rozhlas, zatiaľ neprijal účinné opatrenia na ochranu spotrebiteľov médií pred dezinformáciami a propagandou. Disponoval pritom strategickým prístupom k ochrane národného mediálneho priestoru a k posilneniu informačnej bezpečnosti krajiny.

Naopak, tento štátny orgán prispel podľa Petru Macoveia⁴⁰ k posilneniu postavenia ruských médií na domácom mediálnom trhu: ak v roku 2014 sedem TV kanálov z Moldavskej republiky vysielalo obsah z Ruskej federácie, do februára 2020 sa ich počet zvýšil na 10 (okrem distribútorov cez káblové siete). Taktiež neboli prijaté žiadne opatrenia na kontrolu zákonnosti vysielania rozhlasovej stanice Sputnik Moldavsko, ktorá vysielala bez zákonnej licencie. Rada bola na konci novembra odvolaná a nahradená novou radou.

Existujúca Stratégia informačnej bezpečnosti Moldavskej republiky na roky 2019 – 2024 nespĺňa podľa experta Petru Macoveia⁴¹ požiadavky na výzvy súčasnosti. Je preto potrebné ju zlepšiť a doplniť. Bývalý proruský prezident Igor Dodon kategoricky vystúpil proti účinným opatreniam na posilnenie informačnej bezpečnosti krajiny. Nové orgány majú v úmysle vypracovať nový dokument s pomocou národných a medzinárodných expertov.

Po diskusiách v rámci pracovnej skupiny organizovanej Bezpečnostnou a spravodajskou službou (SIS) bolo ešte v roku 2020 rozhodnuté o vytvorení Koordináčnej rady pre informačnú bezpečnosť, v ktorej by boli zástupcovia ministerstiev, iných vládnych agentúr a experti občianskej spoločnosti. Predchádzajúca vláda však pravidlá a zloženie tejto rady nikdy neschválila. Nová administratíva chce predmetný orgán sfunkčniť, pričom momentálne prebieha výber jeho nových členov.

Moldavská občianska spoločnosť, nezávislé médiá a novinári sa snažia bojovať proti dezinformáciám a manipulácii, podporovať mediálnu gramotnosť a rozvíjať schopnosti kritického myslenia medzi moldavskými občanmi. Viaceré mimovládne organizácie realizujú viacročné projekty na túto tému. Najznámejšia je kampaň proti nepravdivým a neobjektívnym informáciám STOP FALSI, ktorú vedie Independent Press Association (API).

---

⁴⁰ Macovei Petru, 2021

⁴¹ Macovei Petru, 2021

Príklady úspešných a neúspešných dezinformačných kampaní a protiopatrení

Príklad č. 1: Západ chce zmanipulovať parlamentné voľby v Moldavsku (júl 2021) prostredníctvom hlasovania v diaspóre.

Podporované prechodné príbehy tvrdili, že vo volebných miestnostiach v zahraničí je organizovaný presun voličov a ľudia sú platení za to, aby volili „Strana Maia Sandu“ a jej proeurópsku stranu Akcie a solidarity.

Kampaň sa opierala o publikácie v prokremel'ských médiách kontrolovaných stranou Socialistov Moldavskej republiky (Kp.md, Actualitati.md, Aif.md, Primul in Moldova, NTV Moldavsko atď.), vyjadrenia predstaviteľov strany, komentáre na sociálnych sieťach a na kanáloch telegramu známych, ako aj anonymných priaznivcov socialistov. Propagátori tejto dezinformácie v rámci naratívu okrem toho tvrdili, že občania Moldavska z Podnesterska, ktorí vo všeobecnosti inklinujú k proruským stranám, nebudú mať umožnené hlasovať⁴². V rámci dokazovania strana tvrdila, že má k dispozícii video z Nemecka, ktoré malo dokazovať organizované zväžanie voličov. Taktiež údajný volič zo Spojeného kráľovstva tvrdil, že mu bolo ponúknutých 50 eur, ak bude voliť stranu Mai Sandu⁴³.

Ide o príklad neúspešnej dezinformačnej kampane. Napriek tomu, že predmetnú dezinformáciu šírili všetky médiá ovládané stranou Socialistov Moldavskej republiky, televízie z Ruska, ale aj mnohí politici a spriaznení odborníci a komentátori, absolútna väčšina občanov jej neverila. Predmetná dezinformácia podľa moldavských expertov zásadnejšie voľby neovplyvnila.

Príklad č. 2: Ratifikácia Istanbulskeho dohovoru je v rozpore so záujmami a hodnotami Moldavska.

Predmetný naratív sa opieral o tvrdenia, že istanburský dohovor „ničí kresťanské hodnoty a tradície“, „podporuje potraty“, „legitimizuje manželstvá osôb rovnakého pohlavia“, „zakazuje Veľkú noc“ a „sprofanuje vzdelávací systém“.

Naratív bol šírený prostredníctvom prokremel'ských médií blízkyh strane Socialistov Moldavskej republiky (NTV Moldavsko, Abcnews.md, Primul.md, Breakingnews.md, A-tv.md, Telegraph.md atď.). O neprípustnosti podpisu dohody z vyššie spomenutých dôvodov verejne hovoril aj niekdajší prezident Igor Dodon. Kampaň ďalej podporilo veľké množstvo komentárov na sociálnych sieťach.

Na rozdiel od dezinformačnej kampane týkajúcej sa údajného falšovania volieb v európskej diaspore, predmetná kampaň sa neopierala o žiadne dôkazy. Podporovaná bola výhradne príkladom Ruska, ktoré dohovor odmietlo podpísať. Dôležitým pylónom predmetnej kampane

---

⁴² <https://stopfals.md/ru/article/feik-izbiratelei-iz-pridnestrovskogo-regiona-lishat-prava-golosa-180524>

⁴³ <https://stopfals.md/ru/article/feik-vo-frankfurte-platili-po-50-evro-za-golos-180533>

sa stala aj miestna pravoslávna cirkev - Metropola Kišiňova. Proruské médiá aktívne citovali jej vyhlásenia voči dohovoru a podrobne informovali o odmietnutí arcibiskupa Markella prijať poslancov, ktorí hlasovali za prijatie dohovoru⁴⁴.

Podľa Petru Macoveia ide o príklad efektívnej a čiastočne úspešnej dezinformačnej kampane. Rozhodujúcim faktorom úspechu bolo, aj napriek absencii akýchkoľvek dôkazov, zapojenie sa cirkvi, ktorá sa v moldavskej spoločnosti teší veľkej dôvere. Veľa Moldavcov sa tak v súčasnosti stále domnieva, že ratifikácia Istanbulskeho dohovoru je v rozpore so záujmami Moldavska a ohrozuje jeho tradičné hodnoty. Predmetná téma sa v proruských médiách objavuje sporadicky dodnes.

Zhrnutie

Vplyv proruských naratívov v Moldavsku je v porovnaní s väčšinou európskych štátov mimoriadne veľký, pričom značná je tam aj intenzita dezinformačných kampaní. Tie sa primárne zameriavajú na očierňovanie Západu a miestnych prozápadných politikov pomocou neraz poplašných dezinformácií.

Hlavnými širitel'mi predmetných dezinformácií sú najmä miestne proruské strany, ktoré na rozdiel od Ukrajiny v Moldavsku až donedávna vládli. Proruské naratívy sa tak k moldavskému obyvateľstvu dostávali z najvyšších oficiálnych miest. Ďalším kanálom ich šírenia sú miestne médiá, ktoré sa vzhľadom na retransmisiu stávajú faktickým klonom ruských štátnych médií. Podstatným faktorom je skutočnosť, že väčšinou ide o najpopulárnejšie médiá v krajine. Mimoriadne dôležitú úlohu z hľadiska efektivity šírenia proruských naratívov a do určitej miery aj dezinformácií zohráva v Moldavsku taktiež pravoslávna cirkev podliehajúca Moskovskému patriarchátu. Umožňuje jej to okrem iného hlavne veľmi vysoká miera dôvery, ktorú ku nej miestne obyvateľstvo prechováva.

So silou dezinformačných kampaní v Moldavsku a podporou, ktorej sa im dostáva od najvplyvnejších médií a inštitúcií, kontrastuje mimoriadne slabá inštitucionálno-legislatívna odolnosť tohto štátu voči podobným vplyvovým operáciám. Jedinou hrádzou voči nim bola až donedávna len miestna občianska spoločnosť. Nová vláda prozápadnej strany Akcie a solidarity už síce začala podnikať určité konkrétne kroky smerom k posilneniu odolnosti štátu, no nateraz je otázne, do akej miery budú koncepčné a efektívne.

Konkrétne príklady najvýznamnejších dezinformačných kampaní r. a. v Moldavsku z posledných rokov naznačujú, že (hoci len zdanlivá) vierohodnosť samotnej dezinformácie môže byť menej dôležitá, než vierohodnosť inštitúcie, prípadne osoby, ktorá ju šíri. Dezinformácia nepodložená takmer žiadnymi dôkazmi, avšak podporená populárnou cirkvou sa tak mohla stať omnoho efektívnejšia, než dezinformácia s veľkým množstvom podporných „dôkazov“, ktorá bola šírená neverohodnými politickými stranami.

---

⁴⁴ <https://aif.md/arhiepiscope-markell-zapretil-dopuskat-k-prichastiju-progolosovavshih-za-stambulskuju-konvenciju-deputatov-pds/>

3. Hlavné charakteristiky dezinformačných kampaní r. a. v Gruzínsku

Špecifikom Gruzínska, v porovnaní s Ukrajinou a Moldavskom, je absencia výraznejšieho proruského sentimentu u obyvateľstva alebo jeho skupín, o ktorý by sa proruská propaganda mohla oprieť. Napriek tomu, ako bude zjavné z nasledujúcich riadkov, dezinformačné kampane ruských aktérov v Gruzínsku prebiehajú pomerne intenzívne a štát má neľahkú úlohu, ak sa im chce brániť.

Najčastejšie naratívy dezinformačných kampaní a ich štruktúra

Ruskí aktéri v dezinformačných kampaniach v Gruzínsku využívajú pomerne široké spektrum naratívov, z ktorých mnohé sú, s malými obmenami, totožné s naratívami smerovanými voči Moldavsku a Ukrajine.

Hlavné naratívy:

- Západ ako rozvracač globálnej stability: Tieto naratívy sú najčastejšie namierené proti USA, pričom hlásajú, že Spojené štáty konajú rovnako ako v minulosti Sovietsky zväz, a preto nemajú morálne právo diktovať, ako sa majú iné národy správať. Ako agresor by nemali byť pre Gruzínsko vzorom. Objavujú sa však aj nové naratívy, podľa ktorých chce Západ prepísať históriu, presadiť nový svetový poriadok a ovládnuť svet. Aj naďalej je v tomto kontexte častým terčom dezinformačných kampaní aj Severoatlantická aliancia, hoci v ostatnom období možno pozorovať pokles množstva a intenzity dezinformačných kampaní namierených proti nej.
- Hrozba suverenity zo strany Západu: Ďalšia skupina naratívov Západ obviňuje, že sa najmä prostredníctvom tretieho sektora riadeného Georgeom Sorosom snaží ovplyvňovať miestnu vládu a neprimerane zasahovať do vnútorných záležitostí Gruzínska.
- Hrozba pre tradičnú kultúru: Pomerne časté a v konzervatívnom prostredí Gruzínska aj vďačné naratívy ponúkajú témy súvisiace s identitou, najmä nanucovanie homosexuality zo strany Západu či boj proti pravoslávnomu náboženstvu a viere. Z vyššie spomenutých potom vyplýva ďalší naratív, ktorý predstavuje Rusko ako jedinú alternatívu voči Západu, idealizujúc, resp. propagujúc autoritársky spôsob vládnutia a pravoslávie a tradicionalizmus. Ako v prípade Ukrajiny a Moldavska aj tu sa naratív o západnej hrozbe pre tradičnú gruzínsku kultúru prekrýva s naratívom o podvratnej činnosti Západom financovaného tretieho sektora. Tento naratív sa v posledných rokoch ukazuje v Gruzínsku ako mimoriadne efektívny. Dokazujú to nedávne násilné protesty voči pokusu o pochod za podporu práv LGBT osôb, ktorý podporili aj viaceré západné veľvyslanectvá. Pokus o pochod ešte pred jeho začiatkom rozohnal dav organizovaný pravoslávny mníchmi. Počas nasledujúcich nepokojov bolo napadnutých viacero novinárov a LGBT aktivistov, pričom dav strhol a podpálil zástavu EU pred gruzínskym parlamentom a nahradil ju krížom⁴⁵.

- Turecká hrozba: Špecifikom z hľadiska naratívov je pri Gruzínsku zdôrazňovanie hrozby zo strany Turecka. Ruská podpora Abcházskym a Osetínskym separatistom je v tomto naratívne zmierňovaná poukazom na fakt, že rozsiahle historicky gruzínske územia (tzv. Zemo Kartli, Tao-Klardžeti alebo Lezistan) sú dnes súčasťou Turecka, ktoré ich dobylo v 16. až 18. storočí. Objavujú sa tiež správy o tom, že Ankara chce anektovať gruzínsky región Adžara, kde dodnes žijú moslimskí Gruzínci. Rusko je v tomto kontexte prezentované ako štát, ktorý historicky Gruzíncov ochránil pred Turkami a môže to urobiť znova. Cieľ – preniesť pozornosť zo súčasných hrozieb, t.j. ruskej okupácie častí územia Gruzínska, na minulé prípady okupácie. Náboženstvo hrá kľúčovú úlohu, keďže Rusko je pravoslávne, ochraňuje našu identitu, a Turci sú moslimovia, ktorí okupovali našu krajinu. Ak vstúpi Gruzínsko do NATO, turecké vojská prídu do Gruzínska, vyvolajúc konflikty s miestnymi Arménmi).

Protizápadné a viac či menej proruské naratívy pritom zväčša kopírujú identickú štruktúru. Jej základom je zasievanie strachu, vstúpanie zúfalstva a skepsy a následne ponúknutie Ruska ako alternatívy voči Západu. Medzi najčastejšie zdroje obáv, ktoré sa dezinformačné kampane usilujú vyvolať, patria:

- a. Strach z provokácie Ruska, opätovného nepriateľstva a nestability v prípade vstupu do NATO, v prípade ochrany hraníc a teritórií – vládni politici sa usilujú nenahnevať Rusko, nehovoriť o bezpečnostných hrozbách.
- b. Strach zo straty územnej celistvosti – vo vzťahu k Turecku. Protiturecký sentiment a turkofóbia je súčasťou protizápadnej propagandy (hlavná vládnuca strana mobilizuje voličov sloganom: ak Rusko je okupant, prečo nie Turecko?).
- c. Strach z bio-terorizmu a globálnej kontroly – Lugar lab.
- d. Strach zo straty identity a asimilácie - v tomto prípade šíritelia dezinformačných kampaní využívajú najmä strach z imigrantov, homofóbiu a turkofóbiu časti gruzínskeho obyvateľstva.

V druhej fáze sa tieto naratívy usilujú navodiť pocit beznádeje a skepsy, pripomínajúc neschopnosť Západu ochrániť územnú celistvosť Gruzínska, ochrániť Gruzíncov pred vojenskými hrozbami a v ostatnom období aj pred pandémiou. Výstižným je v tejto súvislosti citát gruzínskeho kňaza: „Hoci nás Rusko napadlo a ničí fyzicky, západ sa snaží zničiť našu dušu, a duša a duchovno je dôležitejšia ako telo a blahobyť“. S cieľom zasiať pochybnosti a navodiť pocit bezmocnosti protizápadné naratívy často opakujú aj teóriu o úpadku západného poriadku a demokracie (demokracia je fikcia) a asociačnú dohodu Gruzínska s EÚ označujú za nezmyselnú a zbytočnú⁴⁵.

Alternatívou voči Západu má byť pre Gruzíncov Rusko. Dezinformačné kampane často využívajú techniku vytvárania falošnej dilemy, kde sú publiku ponúknuté na výber len dve možnosti, z ktorých

⁴⁵ Kincurašvili Tamar, riaditeľka gruzínskej NGO Media Development Foundation, vystúpenie počas Workshopu „Posilnenie odolnosti SR voči hybridným hrozbám zo strany ruských aktérov – dezinformačné kampane na sociálnych sieťach“, 7. 10. 2021.

⁴⁶ Ibid.

jedna je preferovaná, ako napr. výber medzi Ruskom, ktoré bráni hodnoty, tradície, presvedčenie a vieru gruzínskej spoločnosti, a bezbožným Západom, ktorý nariaďuje homosexualitu, pochody za manželstvá párov rovnakého pohlavia, propaguje satanizmus a pod.

Prostriedky a kanály šírenia ruských dezinformačných kampaní

Na rozdiel od Moldavska a iných postsovietskych štátov zahraničné dezinformačné kampane v Gruzínsku majú komplexnejší charakter z dôvodu rozdielov v konzumácii médií v rámci populácie. V menšinových oblastiach (osídlených azerbajdžanskou, resp. arménskou menšinou) možno pozorovať priamu proruskú propagandu, v majoritnej populácii ide skôr o nepriamu, najmä protizápadnú propagandu či špecificky zdôrazňovanie tureckej hrozby. Väčšinové, gruzínske obyvateľstvo je skeptickejšie voči kanálom priamo sponzorovaným z Kremľa, ako napr. Sputnik Georgia.

Propagandistické a dezinformačné aktivity v Gruzínsku možno rozdeliť z hľadiska pôvodcov na kampane šírené priamo ruskými aktérmi a kampane, ktoré možno zaradiť skôr medzi domácu politickú propagandu, často tiež proruskú a protizápadnú. Časť dezinformačných kampaní vedú aj ekonomické záujmy, zväčša ide o senzačné, tzv. „clickbaitové“ titulky. Dezinformácie a proruské naratívy, napr. vo vzťahu k pandémie COVID-19 (antivakcinačné kampane a pod.), šíria tiež predstavitelia cirkvi (hoci cirkev oficiálne očkovanie podporuje) a rôzne mimovládne organizácie či záujmové skupiny.

Najčastejšími dezinformačnými kanálmi sú:

(I.) tradičné médiá, sociálne siete, ako aj dezinformačné a propagandistické weby. Medzi nimi dominujú webstránky, ktoré sú „klonmi“ západných médií, v snahe vzbudiť vyššiu dôveru u občanov. Ako príklady možno citovať stránky ako foxnews.ge, euronews.ge, press.cnnnews.ru.com, či bbcnewss.website, ktorých IP adresy boli lokalizované na území Ruskej federácie. Šíritelia dezinformácií tiež využívajú webstránky, určené na dočasné použitie, ktoré sú v gruzínskych médiách citované ako zdroj informácií pri dezinformačných kampaniach, a krátko po zverejnení takejto kampane zanikajú.

Samostatnou kategóriou sú tradičné médiá, vlastnené gruzínskymi osobami s blízkou väzbou na Rusko, napr. Aleksander Čačia⁴⁷, proruský politik, ocenený Vladimírom Putinom za prínos v rozvoji vzájomných vzťahov medzi oboma štátmi.

Niektoré médiá v gruzínskom jazyku preberajú a prekladajú ruský obsah do gruzínskeho jazyka, aby bol prístupný širšiemu publiku a zároveň dôveryhodnejší. Šíritelia prokremelskej propagandy tiež využívajú falošných blogerov, ktorých médiá citujú ako zdroj informácií. Zo sociálnych sietí sú

---

⁴⁷ <https://www.mythdetector.ge/en/profile/chachia-alexander>

na šírenie dezinformácií najčastejšie využívané Facebook, Viber a Telegram.

(II.) Druhou kategóriou sú protizápadní politici a organizácie. V prípade Gruzínska ide skôr o politikov a organizácie, ktoré vystupujú primárne protizápadne skôr, než otvorene proruský. Ako dobrý príklad môže poslúžiť donedávna parlamentná strana Aliancia patriotov Gruzínska. Strana oficiálne podporuje vyváženú orientáciu na EÚ aj Rusko, pričom vo svojom naratíve sa opiera o argument, že Gruzínsko do západných štruktúr aj tak nikdy neprijmú a musí preto racionálne hľadať spôsob, ako normalizovať svoje vzťahy s Ruskom. Vo svojom programe je strana skôr mierne konzervatívna, no výrazne sa podieľa na šírení naratívov zdôrazňujúcich tureckú hrozbu. Spomedzi radikálne pravicových organizácií je už tradične veľmi aktívne aj hnutie Gruzínsky pochod.

Po tohtoročných násilnostiach voči LGBT hnutiu, vzrástol aj vplyv spoluorganizátorov násilného protestu – lídrov radikálne pravicového Alt-Info. Na konci novembra avizovali vytvorenie politickej strany Konzervatívne hnutie, ktorá je, na rozdiel od Aliancie patriotov Gruzínska, už otvorene protizápadná. Jej lídri vo svojich vyhláseniach zároveň otvorene proklamujú potrebu reorientovať krajinu na Rusko, ako prostriedok obnovenia jej územnej celistvosti⁴⁸. Alt-Info, médium, ktoré bolo pre šírenie dezinformácií zablokované na Facebooku, od roku 2021 vysiela svoj program aj v televízii⁴⁹.

(III.) Gruzínska cirkev, hoci s výhradami, oficiálne podporuje západnú integráciu. Zároveň má však veľmi blízko k Ruskej pravoslávnej cirkvi. Nielenže mnohí čelní predstavitelia gruzínskej cirkvi sa vzdelávali v Rusku, ale tak ako Ruská pravoslávna cirkev neuznala autokefáliu (nezávislosť) Abcházskej a Juhoosetskej cirkvi, Gruzínska pravoslávna cirkev neuznala autokefáliu Ukrajinskej pravoslávnej cirkvi. Cirkev samotná, na najvyššej úrovni, sa šíreniu dezinformácií vyhýba, avšak viacerí jej predstavitelia sa na podpore dezinformačných kampaní r. a. aktívne podieľajú⁵⁰.

Pravoslávna cirkev pritom v Gruzínsku nie je akousi silou reprezentujúcou malú časť praktikujúcich veriacich. Podľa prieskumov verejnej mienky⁵¹ je dlhodobo najpopulárnejšou osobnosťou v krajine katolikos Ilia II. Pozitívne ho vníma až 89 percent Gruzíncov. Podobne je na tom aj sama cirkev, ktorá bola dlhé roky naj dôveryhodnejšou inštitúciou v štáte. Hoci ju v posledných rokoch predbehla armáda, stále je druhá s podporou 82 percent obyvateľov.

---

⁴⁸ <https://civil.ge/archives/456863>

⁴⁹ <https://oc-media.org/features/georgias-trump-loving-alt-right-begin-broadcasting-on-tv/>

⁵⁰ https://www.transparency.ge/sites/default/files/dezinformaciis_cinaagmdeg_brzola_sakartveloshi-e-web.pdf

⁵¹ https://www.iri.org/sites/default/files/iri_poll_presentation-georgia_february_2021_1.pdf

Inštitucionálny a legislatívny rámec boja proti dezinformáciám

Gruzínska vláda doposiaľ nezačala spoločný, naprieč rezortmi koordinovaný, postup voči hybridným hrozbám, vrátane dezinformácií. Napriek tomu však prijala, a zväčša pravidelne aktualizuje, niekoľko strategických dokumentov, ktoré sa buď priamo týkajú kybernetickej bezpečnosti alebo kybernetickú bezpečnosť a boj proti dezinformáciám, najmä zo strany ruských aktérov, spomínajú. Medzi takéto dokumenty patria Strategický prehľad obrany pre roky 2021 – 2025, Zahraničnopolitická stratégia na roky 2019-2022, Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti pre roky 2021 – 2024.

Podľa globálneho indexu kybernetickej bezpečnosti, ktorý každoročne publikuje Medzinárodná telekomunikačná únia (International Telecommunication Union – ITU), by sa Gruzínsko, ktoré za rok 2020 obsadilo 55. priečku v svetovom hodnotení, malo zamerať na rozvoj kapacít v oblasti kybernetickej bezpečnosti a prijať opatrenia na spoluprácu naprieč sektormi⁵². Z existujúcej infraštruktúry v oblasti kybernetickej bezpečnosti možno spomenúť Úrad pre kybernetickú bezpečnosť (Cyber Security Bureau)⁵³, spadajúci pod ministerstvo obrany, Úrad pre výmenu dát, (Data Exchange Agency) spadajúci pod ministerstvo spravodlivosti, oddelenie Kybernetického zločinu na ministerstve vnútra, ako aj Operatívno-technickú agentúru, (Operative Technical Agency) pôsobiacu pod štátnou bezpečnostnou službou.

Okrem vlády a príslušných štátnych agentúr sa problematikou šírenia dezinformácií a propagandy zaoberal aj gruzínsky parlament, konkrétne jeho zahraničný výbor, ktorý v roku 2019 vytvoril pracovnú skupinu, zloženú zo zástupcov takmer všetkých parlamentných politických strán (svýmimkou proruskej Aliancie patriotov Gruzínska), s cieľom skúmania dezinformácií a propagandy. V roku 2020 pracovná skupina uverejnila svoju záverečnú správu, v ktorej odporúča úzku spoluprácu medzi parlamentom a vládou s cieľom zmierňovať dopady ruských dezinformácií a propagandy, v záujme ochrany gruzínskej spoločnosti pred dopadmi propagandistických kampaní⁵⁴.

Legislatívny rámec ukotvujúci boj proti dezinformáciám v gruzínskych médiách je veľmi slabý, až absentujúci. V minulosti boli pokusy o zavedenie podobného právneho predpisu, avšak aj odborná verejnosť sa proti takejto iniciatíve postavila zo strachu zo zneužitia zákona na obmedzovanie kritických hlasov vládou a tým aj obmedzenie slobody prejavu⁵⁵.

Medzery v štátnej infraštruktúre zameranej na kybernetickú bezpečnosť a boj proti dezinformáciám čiastočne vyplňajú organizácie a entity z neziskového, mimovládneho sektora, ako napr. Media Development Foundation⁵⁶, Myth Detector⁵⁷, FactCheck⁵⁸ či Media Checker⁵⁹.

⁵² ITU: Global Cybersecurity Index 2020. Geneva, 2021. ISBN: 978-92-61-33921-0. Dostupné online: https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/str/D-STR-GCI.01-2021-PDF-E.pdf

⁵³ <https://mod.gov.ge/en/page/59/cyber-security-bureau>

⁵⁴ <https://parliament.ge/en/media/news/nino-gogvadze-introducing-the-report-of-the-thematic-inquiry-group-on-disinformation-and-propaganda-at-the-briefing>

⁵⁵ Transparency International Georgia: Fighting disinformation in Georgia. 2019. Dostupné online: https://www.transparency.ge/sites/default/files/dezinpormaciis_cinaagmdeg_brzola_sakartveloshi-e-web.pdf

Príklady úspešných a neúspešných dezinformačných kampaní a protiopatrení

Príklad č. 1: Pandémia a laboratórium Richarda Lugara

Lugarove laboratórium (angl. Lugar Lab) v rámci Národného centra pre kontrolu chorôb a verejné zdravie (NCDC) sa zameriava na zníženie biologických hrozieb v krajinách bývalého Sovietskeho zväzu a vybavovanie miestnych laboratórií modernejšou technikou. Už roky je popritom predmetom konšpiračných teórií a terčom dezinformačných kampaní⁶⁰.

Dezinformačné naratívy sa zakladajú na tvrdení, že zariadenie sa venuje rozsiahlemu výskumu a vývoju biologických subverzných zbraní. Predmetný naratív podporuje najmä v Rusku sídliači bývalý gruzínsky minister bezpečnosti (1993-1995) Igor Giorgadze⁶¹. Opakovane ich však spomínal aj ruský prezident Vladimir Putin a iní ruskí čelní predstavitelia⁶². Predmetnú dezinformačnú kampaň svojimi vyjadreniami aktívne podporujú aj niektorí Kremľu blízki zahraniční novinári, protizápadné gruzínske politické strany a organizácie, ako aj oficiálni de facto predstavitelia gruzínskych separatistických regiónov Abcházsko a Južné Osetsko. Všetci títo aktéri, ktorí sú priamo alebo nepriamo napojení na ruskú vládu, šíria o Lugarovom laboratóriu identické tvrdenia o tom, že je pôvodcom rôznych chorôb, epidémií a biologických zbraní.

Dlhodobú dezinformačnú kampaň voči laboratóriu ešte viac zosilnilo vypuknutie pandémie ochorenia COVID-19. Ruské zdroje napríklad začali laboratórium spájať priamo s pandemiou, keď vyhlasovali, že keďže laboratórium vykonávalo experimenty na netopieroch, SARS-CoV-2 s najväčšou pravdepodobnosťou „unikol“ z neho⁶³.

Predmetný naratív ešte viac zosilnil kybernetický útok na laboratórium z 1. septembra 2020. Gruzínske Ministerstvo vnútra v tejto súvislosti uviedlo, že útok bol iniciovaný proti počítačovým systémom laboratória s cieľom prisvojiť si jeho lekárske správy a informácie o reakcii na pandémiu. Takmer okamžite po úniku informácií došlo k akcelerácii dezinformačnej kampane týkajúcej sa laboratória. Kremľu blízka bulharská novinárka Diliána Gajtandžievaová zverejnila o laboratóriu článok, v ktorom ako zdroje použila ukradnuté dokumenty.

---

⁵⁶ <http://mdfgeorgia.ge/eng/page/17>

⁵⁷ <http://www.mythdetector.ge/en>

⁵⁸ <https://factcheck.ge/en/chven-shesaxe>

⁵⁹ <https://www.mediachecker.ge/>

⁶⁰ Media Development Foundation, "Anti-Western Propaganda 2019," <http://mdfgeorgia.ge/uploads/library/173/file/eng/AntiWest-Booklet-ENG.pdf>

⁶¹ Myth Detector, 20 September 2018. "Giorgadze's Claims about Hepatitis C Treatment Program Allegedly Causing Death are Groundless." <http://mythdetector.ge/en/myth/giorgadzes-claims-about-hepatitis-c-treatment-program-allegedly-causing-death-are-groundless>

⁶² <https://civil.ge/archives/259804>

⁶³ Myth Detector, 29 October 2021. "Five False Allegations Against Richard Lugar Laboratory of Tbilisi." <http://www.mythdetector.ge/en/myth/five-false-allegations-against-richard-lugar-laboratory-tbilisi>

Predmetná kampaň sa do určitej miery odrazila aj na tom, ako laboratórium vníma gruzínska verejnosť. Prieskum Národného demokratického inštitútu (NDI) z roku 2019 ukázal, že pomerne veľká časť gruzínskej spoločnosti nemá jasný názor na to, či Lugarovo laboratórium prispieva k šíreniu epidémií v Gruzínsku alebo nie (vo veku 18-34 rokov 45 percent, vo veku 35-54 – 36 percent, vo veku 55+ – 40 percent). Ak k nim pripočítame tých, ktorí verili, že laboratórium šíri infekčné ochorenia (vo veku 18 – 34 17 percent, vo veku 35 – 54 24 percent, vo veku 55+ 40 percent), dostaneme viac než polovicu respondentov⁶⁴.

Predmetná kampaň ešte stále prebieha. Len prednedávnom spustilo niekoľko gruzínskych používateľov Facebooku na tejto sociálnej sieti kampaň, v ktorej obvinili laboratórium zo spolupráce s organizáciou, ktorá vykonávala výskum netopierov v čínskom meste Wu-chan v čase vypuknutia pandémie.

Gruzínske národné centrum pre kontrolu chorôb (NCDC) vydalo v súvislosti s dezinformáciami okolo laboratória už viackrát vysvetľujúce vyhlásenia. Predmetnej dezinformačnej kampani sa venovali aj viaceré miestne organizácie na kontrolu faktov vrátane projektu Myth Detector, pričom sa im mnohé príspevky na Facebooku podarilo úspešne vyvrátiť. Avšak v dôsledku komplexne prepojenej siete koordinovaných aktérov, ktorí za kampaňou stoja, sa jej dosah na gruzínsku spoločnosť nepodarilo neutralizovať.

Príklad č. 2: Blog Giorgiho Agapišviliho

V prípade blogu Giorgiho Agapišviliho išlo o provládnu facebookovú stránku, ktorá bola aktívna najmä v roku 2019. Stránka sa primárne venovala zverejňovaniu diskreditačného obsahu o opozícií a odporcoch vládnucej strany Gruzínska túžba. Blog mal silný vplyv na sociálnych médiách, ktorý ešte viac zosilňovala skutočnosť, že sa naň opakovane odvolávali aj viaceré miestne médiá⁶⁵.

Stránka aktívne rozširovala naratívy ozvučované provládnyimi trollmi, týkajúce sa nielen rôznych opozičných politikov, ale aj pre vládnu stranu nepohodlných infraštruktúrnych projektov, ako bol projekt hlbokomorského prístavu v meste Anaklia.

Myth Detector podrobil účet analýze špecializovaným programom, s pomocou ktorého dokázali zistiť, že predmetný Giorgi Agapišvili neexistuje, pričom jeho profilový obrázok bol vytvorený s pomocou umelej inteligencie⁶⁶. Po zverejnení týchto informácií zmenili administrátori blogu jeho názov na „Blog umelej inteligencie“, no nedokázali zabrániť strate dôveryhodnosti a následnému výraznému odlivu sledovateľov. Spoločnosť Facebook krátko na to stránku zrušila spolu s veľkým množstvom ďalších gruzínskych stránok, ktoré boli zapojené do neautentického koordinovaného správania⁶⁷.

---

⁶⁴ National Democratic Institute, April, 2019. Public Attitudes in Georgia.

<https://caucasusbarometer.org/en/na2019ge/TFLUGLAB-by-AGEGROUP/>

⁶⁵ Myth Detector, 22 November 2019. “A Pro-Governmental “Blogger” is Actually an AI Generated Photo.”

<http://www.mythdetector.ge/en/myth/pro-governmental-blogger-giorgi-aghapishvili-actually-ai-generated-photo>

V prípade Blogu Giorgiho Agapišviliho išlo o neúspešnú dezinformačnú kampaň, ktorú sa miestnemu tretiemu sektoru v Gruzínsku podarilo úspešne zastaviť. Podľa Tamar Kintsurašviliovej, výkonnej riaditeľky gruzínskej NGO Media Development Foundation, prispela k neúspechu predmetnej kampane v porovnaní s kampaňou vedenou voči Lugarovmu laboratóriu najmä skutočnosť, že za ňou nestála taká koordinovaná skupina vrátane oficiálnych štátnych predstaviteľov.

Zhrnutie

Špecifickým faktorom z hľadiska efektivity dezinformačných kampaní r. a. v Gruzínsku je skutočnosť, že v tejto krajine na rozdiel od Ukrajiny a Moldavska prakticky neexistuje proruské podhubie. Hoci prieskumy verejnej mienky ukazujú, že Gruzínci vnímajú bežných Rusov pozitívne a vice versa⁶⁸, Rusko ako štát pre nich nepredstavuje atraktívny model. V kontexte konfliktov v južnom Osetsku a Abcházsku sa preto oficiálne ruské naratívy v krajine tešia len minimálnej podpore.

Ruskí aktéri ich z tohto dôvodu musia šíriť nepriamo cez miestne médiá a organizácie, pričom namiesto vytvárania dobrého obrazu Ruska sa primárne zameriavajú na zveličovanie hrozieb zo strany iných susedov – najmä Turecka.

Na šírení protizápadných naratívov sa podieľajú niektoré miestne politické strany, médiá a organizácie. Tie sa však v prevažnej väčšine prípadov neoznačujú za proruské, ale skôr euroskeptické, prípadne tradicionalistické. Vplyv, viditeľnosť a asertivita týchto organizácií pritom v posledných rokoch v Gruzínsku prudko narastá. Gruzínska pravoslávna cirkev sa vzhľadom na svoj konzervatívny charakter tiež podieľa na šírení naratívov, ktoré do značnej miery kopírujú naratívy šírené r. a. Na rozdiel od Moldavskej pravoslávnej cirkvi však ide o cirkev autokefálnu, ktorá nepodlieha moskovskému patriarchátu a minimálne navonok podporuje prozápadné smerovanie štátu.

Z hľadiska inštitúcií potrebných pre budovanie odolnosti voči zahraničným vplyvovým organizáciám je Gruzínsko pomerne dobre rozvinuté, avšak podobne ako je tomu v prípade Ukrajiny, aj tu oslabuje boj voči dezinformáciám zastaralá legislatíva.

Príklady dezinformačných kampaní v Gruzínsku ilustrujú, že aj v prípade značnej inštitucionálnej odolnosti a dobre rozvinutej občianskej spoločnosti, vrátane siete kontrolórov faktov, môže byť dezinformačná kampaň úspešná, ak sa do nej zapojí veľké množstvo dobre koordinovaných aktérov. Prípady Moldavska naopak demonštruje, že falošní blogeri a novinári sa ukazujú ako nástroj dezinformačných kampaní, ktorý môže mať značný dosah na spoločnosť, no pomerne efektívne ho dokážu eliminovať kontrolóri faktov.

---

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Meta, 20 December 2019, "Removing Coordinated Inauthentic Behavior From Georgia, Vietnam and the US." <https://about.fb.com/news/2019/12/removing-coordinated-inauthentic-behavior-from-georgia-vietnam-and-the-us/>

⁶⁸ <https://www.gfsis.org/publications/view/3088>

4. Závery a zistenia vyplývajúce z analýzy dezinformačných kampaní ruských aktérov v prostredí Ukrajiny, Gruzínska a Moldavska

Aktívna komunikácia s ukrajinskými, moldavskými a gruzínskymi expertmi na tému dezinformačných kampaní ruských aktérov (r. a.), štúdium situácie v jednotlivých štátoch a následná komparatívna analýza nám umožnili identifikovať niekoľko nasledovných poznatkov a odporúčaní:

Naratívy a dezinformácie: špecifické i univerzálne

Pri každej zo sledovaných krajín možno identifikovať dva typy naratívov a dezinformácií z hľadiska ich univerzálnosti. Sú to naratívy po **a. špecifické** pre cieľový štát a po **b. univerzálne** - spoločné pre viaceré alebo všetky sledované štáty.

Do prvého typu (naratívy a dezinformácie špecifické pre cieľový štát) patria pri Ukrajine napríklad dezinformácie spojené so zostrením letu MH-17 v roku 2017. V prípade Moldavska sú to dezinformácie spojené s údajnou hrozbou straty suverenity v prospech Rumunska a pri Gruzínsku napríklad zdôrazňovanie hrozieb územnej celistvosti štátu a suverenity zo strany Turecka.

Napriek prítomnosti špecifických naratívov, majú vo všetkých troch sledovaných štátoch vo všeobecnosti prevahu naratívy druhého typu - naratívy a dezinformácie univerzálne. Tie sú v prípade nami sledovaných štátov zastúpené štyrmi hlavnými skupinami.

Prvú skupinu tvoria **naratívy a dezinformácie zamerané na charakter a podstatu cieľového štátu**. V prípade Ukrajiny ide o spochybňovanie samotnej existencie ukrajinského národa a jazyka. V Moldavsku má predmetný typ naratívu podobu spochybňovania románskeho pôvodu Moldavcov a presadzovanie teórie o ich slovanskom pôvode a príslušnosti k ruskému svetu.

Druhým sú **naratívy zamerané na ohrozenie tradičnej identity štátu**. Západ podľa tohto naratívu cieľovým štátom nanucuje homosexualitu a bojuje proti pravoslávnomu náboženstvu. Liberálny poriadok pritom zároveň podľa daného naratívu stráca pôdu pod nohami a aj svoje opodstatnenie, pričom práve Rusko je posledným ochrancom tradičných konzervatívnych hodnôt.

Naratívy týkajúce sa tradičnej identity sa čiastočne prekrývajú s ďalšou veľkou skupinou naratívov a dezinformácií týkajúcich sa **celkového spochybňovania euroatlantického smerovania cieľových štátov**. Dôraz je okrem už spomínaných kultúrnych otázok neraz kladený na ich reálnu alebo zdanlivú ekonomickú závislosť od Ruska. Do tejto skupiny možno zaradiť aj **naratívy zdôrazňujúce ohrozenie suverenity, prípadne územnej celistvosti** daných krajín v súvislosti s euroatlantickou integráciou.

Podobnou skupinou sú aj naratívy **vykresľujúce Západ ako agresora**, prípadne upadajúcu moc, ktorá sa odmieta zmieriť s mocenskými zmenami a cielene narúša globálny poriadok. V kontexte pandémie sa tiež objavovali správy o chamtivosti západných štátov a ich neochote podeliť sa o vakcíny s ostatnými. Zdieľané boli tiež informácie o údajnom vytvorení koronavírusu SARS-CoV-2 v Spojených štátoch.

Hoci dlhodobá existencia týchto dvoch typov naratívov nie je novinkou, opätovne sa potvrdzuje, pričom má implikácie z hľadiska efektívneho budovania odolnosti voči dezinformačným kampaniam r. a.

Dezinformačné kampane ruských aktérov ako vyvíjajúci sa fenomén

Napriek tomu, že dezinformačné kampane r. a. sa opierajú o viaceré trvalé a univerzálne charakteristiky, naratívy a stratégie, viaceré súčasné štúdie ukazujú, že ich tvorcovia neprestajne experimentujú aj s novými prvkami. Prebiehajúca pandémia ochorenia COVID-19 tento fenomén podľa dostupných údajov ešte viac akcelerovala. Richard Weitz z Hudsonského inštitútu vo svojom komentári pre estónske Medzinárodné centrum pre obranu a bezpečnosť zdôraznil⁶⁹, že dezinformačné kampane ruských aktérov sa počas pandémie začali vo viacerých ohľadoch líšiť od predchádzajúcich kampaní. Medzi hlavné novinky patrí podľa centra aktívne využívanie zahraničnej zdravotníckej pomoci pre podporu vlastných naratívov či cielenejšia manipulácia existujúcich diskusií na sociálnych sieťach.

K záveru, že ruskí aktéri experimentujú pri dezinformačných kampaniach na sociálnych sieťach paralelne s viacerými prístupmi a stratégiami dospel vo svojom výskume⁷⁰ „Secondary Infection“ aj analytický tím Graphica. Predmetná intenzívna ruská dezinformačná kampaň voči krajinám východného partnerstva, EÚ a USA, ktorá sa začala približne v januári 2014, je podľa autorov jedinečná najmä množstvom rôznych platforiem, ktoré zasahovala. Spoliehala sa pritom takmer výhradne na **jednorazové falošné profily** (angl. single use burner accounts) namiesto toho, aby sa snažila vytvoriť autentickéjšie falošné profily s väčším množstvom priateľov a dlhšou históriou aktivity na sociálnej sieti.

Operáciu tiež odlišuje **neobvykle nízka úspešnosť pri virálnom zapojení skutočných používateľov sociálnych sietí**. Takmer žiaden z príspevkov nedosiahol výraznejšie zapojenie skutočných cieľových užívateľov z hľadiska zdieľania, lajkov alebo pozitívnych reakcií naprieč platformami, a to po dobu až šiestich rokov. Táto skutočnosť môže podľa autorov naznačovať, že operátori efektívnosť kampane primárne nevyhodnocovali podľa miery virálnosti dezinformácií, ale riadili sa skôr kvantitatívnymi kvótami alebo inou formou metriky, ktorá nie je jasne viditeľná pre vonkajších pozorovateľov.

---

⁶⁹ WEITZ Richard, „Assessing the Russian Disinformation Campaign During COVID-19“, RKK ICDS, <https://icds.ee/en/assessing-the-russian-disinformation-campaign-during-covid-19/>

⁷⁰ NIMMO Ben, FRANCOIS Camille et al., „Secondary Infection“, Graphica, <https://secondaryinfection.org/downloads/secondary-infection-report.pdf>

Nárast koordinácie ruských a čínskych aktérov

Viaceré štúdie v posledných dvoch rokoch varujú, že postupne dochádza⁷¹ k väčšej koordinácii ruských a čínskych aktérov pri operáciách na zvyšovanie zahraničného vplyvu, vrátane dezinformačných kampaní. Momentálne dostupné dôkazy a štúdie pritom naznačujú, že **najmä Čína sa snaží⁷² v informačnom priestore implementovať Ruskom vyvinuté taktiky a prístupy.**

Telegram ako dezinformačný kanál

Telegram ešte stále patrí v rámci cloudových služieb instant messaging na Slovensku medzi tie menej známe. Jeho popularita však vo viacerých regiónoch sveta neprestajne rastie. Už dnes pritom ide o **najpopulárnejšiu takúto službu vo viacerých krajinách Východného partnerstva** vrátane Azerbajdžanu, Moldavska, Bieloruska, ale aj Litvy. Telegram je pritom vďaka svojmu dizajnu v porovnaní s inými podobnými službami **omnoho viac využívaný ako zdroj spravodajských informácií**. Svoje účty na Telegrame majú mnohé ruskojazyčné štandardné médiá, ale aj freelance novinári, pričom v neposlednom rade existuje v Telegrame aj nepreberné množstvo iných anonymných spravodajských kanálov. Najmä v prípade Ukrajiny slúžia predmetné anonymné spravodajské kanály neraz ako primárne zdroje (primárni pôvodcovia) dezinformácií, na ktoré sa následne odkazujú iné médiá.

Inštitucionálne a strategické nástroje odolnosti voči dezinformačným kampaniam

Všetky tri skúmané štáty sa z hľadiska budovania odolnosti voči dezinformačným kampaniam nachádzajú na značne rozdielnej úrovni vývoja. Ukrajinu a Gruzínsko možno v tomto smere považovať za pomerne pokročilé, hoci na ceste k odolnej infraštruktúre a solídному legislatívnemu rámcu ich čaká ešte viacero krokov. Moldavsko naopak v mnohých aspektoch značne zaostáva a je na novej vláde, aby urobila potrebné kroky v záujme efektívnej obrany voči masívnym dezinformačným kampaniam ruských aktérov v štáte.

Gruzínsko i Ukrajina v ostatných rokoch zriadili **špeciálne orgány na boj proti dezinformáciám**, fungujúce ako súčasť vybraných štátnych orgánov. V prípade Ukrajiny ide o Centrum pre strategickú komunikáciu a informačnú bezpečnosť pod Ministerstvom kultúry a informačnej politiky a Centrum pre boj proti dezinformáciám pri Rade národnej bezpečnosti a obrany

---

⁷¹ WEITZ Richard, „Assessing the Russian Disinformation Campaign During COVID-19“, RKK ICDS, <https://icds.ee/en/assessing-the-russian-disinformation-campaign-during-covid-19/>

⁷² CONLEY Heather A., ELLEHUUS Rachel et al., „Countering russian & chinese influence activities“, CSIS, <https://www.csis.org/features/countering-russian-chinese-influence-activities>

Ukrajiny. V prípade Gruzínska ide o viacero agentúr, resp. oddelení príslušných ministerstiev, ako napr. Úrad pre kybernetickú bezpečnosť, zriadený pod Ministerstvom obrany. V Moldavsku takéto špecializované štátne agentúry absentujú.

Na úrovni **strategických dokumentov** je situácia v skúmaných štátoch taktiež rozdielna. Čo sa týka Ukrajiny, v roku 2020 a 2021 vstúpili do platnosti Stratégia národnej bezpečnosti Ukrajiny a Stratégia informačnej bezpečnosti do roku 2025. Oba dokumenty zohľadňujú nebezpečenstvo hybridných hrozieb, vrátane cieleného šírenia dezinformačných kampaní. V Gruzínsku vláda za ostatné roky prijala a zväčša pravidelne aktualizuje niekoľko strategických dokumentov, ktoré sa buď priamo týkajú alebo spomínajú kybernetickú bezpečnosť a boj proti dezinformáciám najmä zo strany ruských aktérov. Medzi takéto dokumenty patria Strategický prehľad obrany pre roky 2021 – 2025, Zahraničnopolitická stratégia na roky 2019-2022, Národná stratégia kybernetickej bezpečnosti pre roky 2021 – 2024. V prípade Moldavska existuje jeden dokument tohto druhu, ktorým je Stratégia informačnej bezpečnosti Moldavskej republiky na roky 2019 – 2024, podľa expertov však nespĺňa požiadavky na výzvy súčasnosti.

Moderný legislatívny rámec ako základný predpoklad úspechu

Najslabším článkom v tejto oblasti sa v prípade všetkých troch štátov ukazuje **legislatívny rámec, upravujúci šírenie informácií, resp. dezinformácií**. Tento spoločný faktor značne limituje ich možnosti efektívneho boja voči organizovaným dezinformačným kampaniam. V prípade všetkých troch štátov experti upozorňujú na zastaranú legislatívu, ktorá nezodpovedá moderným výzvam digitálneho veku a z nich vyplývajúcej väčšej účinnosti a nebezpečnosti dezinformačných kampaní. Bez takejto legislatívy je efektívnosť aj tých najmodernejších nástrojov budovania odolnosti a boja voči dezinformačným kampaniam limitovaná.

Problémom sú **kompetencie mediálnych regulačných orgánov**, ktoré majú dosah len na televízne a rozhlasové vysielanie, resp. nemajú nástroje a mnohokrát ani vôľu na kontrolu a postihovanie šírenia nepravdivých informácií. Vážnym problémom zostáva aj **chýbajúca právna definícia dezinformácií** či **absencia trestov za úmyselné šírenie dezinformácií**.

Ako však ukazujú aj nedávne udalosti zo Slovenska, vytvorenie legislatívy, ktorá by umožnila efektívny boj voči dezinformáciám a postihovanie ich vedomých šíriteľov nie je jednoduché. Predmetné zákony totiž môžu mať dvojsečný charakter. Jednak môžu poslúžiť k efektívnemu odolávaniu voči dezinformačným kampaniam, no ak nebudú pripravené na dostatočnej úrovni, môžu byť zneužitú na potlačenie slobody slova. Ide o nástroj, ktorý môže prispieť ako posilneniu demokracie, tak aj jej oslabeniu.

Úloha cirkvi v dezinformačných kampaniach

Ukazuje sa, že v dvoch spomedzi troch skúmaných štátov pomerne významnú úlohu v dezinformačných kampaniach ruských aktérov zohrávajú **miestne pravoslávne cirkvi**. Ich vysoká miera popularity a dôveryhodnosti (v Moldavsku ide o naj dôveryhodnejšiu, v Gruzínsku druhú naj dôveryhodnejšiu inštitúciu v štáte, pričom jednotliví cirkevní predstavitelia požívajú tiež vysoké miery obľúbenosti u občanov) z nich robia potenciálne silného spojenca šíriteľov dezinformácií v určitých témach. Pravoslávna cirkev v oboch štátoch má blízko k ruskej pravoslávnej cirkvi, preto je u jej predstaviteľov prirodzená pomerne vysoká miera proruského sentimentu. Navyše obrana a propagácia konzervatívnych hodnôt je tradičnou agendou cirkvi a jej predstaviteľov, nachádzajúc v nej partnerov aj na proruskej dezinformačnej scéne.

V tejto súvislosti je žiaduce zamyslieť sa aj nad úlohou, ktorú cirkev a jej predstavitelia zohrávajú v problematike šírenia dezinformácií i v **Slovenskej republike**, ako aj z hľadiska potenciálu, ktorý ponúka v boji voči nim. Hoci v SR ide prevažne o rímskokatolícku cirkev, ktorá nepostuje užšie vzťahy s Ruskou pravoslávnu cirkvou, pri hájení a šírení konzervatívnych hodnôt však môžu jej predstavitelia, často nevedomky, nachádzať spojencov v šíriteľoch proruských dezinformácií. Ako príklad možno uviesť verejnú diskusiu o Istanbulskej dohovore, riziko však predstavujú viaceré dezinformačné kampane, cielené na témy, spadajúce do agendy cirkvi, ako napr. obmedzenie umelého prerušenia tehotenstva, ale i témy súvisiace len okrajovo, ako napr. tvrdenie, že vakcíny proti ochoreniu COVID-19 boli testované na ľudských embryách.

Anticipácia ako predpoklad úspešného zachytenia dezinformačného úsilia v zárodku

Skúsenosti zo skúmaných štátov, ale i tie domáce svedčia o tom, že prevahu v dezinformačnom boji má subjekt, ktorý tému uchopí ako prvý. Najúčinnejšie dezinformačné kampane vznikajú v prostredí a v témach, kde vládne **informačné vákuum**, resp. nedostatočná komunikácia zo strany štátu a zodpovedných autorít. Nedostatok včasných, reálnymi faktami podložených informácií je živnou pôdou pre šírenie dezinformácií a vytváranie zmätku. Ako ilustruje aj prípad protestov v ukrajinskej obci Novi Sanžary, dodatočná komunikácia a snaha o uvedenie faktov na pravú mieru už nevykazuje takú mieru úspešnosti, ako včasná a adresná komunikácia zo strany štátu, poskytujúca všetky relevantné a pravdivé informácie.

Kľúčová v boji proti dezinformáciám je preto ich **anticipácia**, ktorá je síce náročná a v mnohých prípadoch dokonca nemožná, je však veľmi účinným nástrojom na včasnú neutralizáciu dezinformačnej kampane, resp. jej utlmenie v zárodku. Skúsenosti zo skúmaných krajín ukazujú, že ruskí aktéri pri dezinformačných kampaniach používajú často opakujúce sa naratívy, sledujúce rovnaké alebo prinajmenšom podobné vzorce. Ako bolo uvedené vyššie, značnú časť týchto naratívov možno zaradiť do kategórie univerzálnych, ktoré aktéri dezinformačných kampaní používajú opakovane a vo viacerých štátoch. Sledovanie a poznanie týchto naratívov preto môže byť nápomocné práve v prostredí Slovenskej republiky, keďže veľká časť naratívov, zasahujúcich

do nášho prostredia, bola už skôr aplikovaná na Ukrajinu, v Moldavsku, či Gruzínsku, čo dáva priestor **pripraviť sa na strategickú komunikáciu** príslušných slovenských autorít v daných témach.

Koordinácia štátnych orgánov a spolupráca s mimovládny sektorom

Ako jedna z najzávažnejších prekážok vytvorenia účinného systému boja proti dezinformáciám v medziach legislatívneho a inštitucionálneho rámca štátu sa javí **roztrieštenosť** jednotlivých stratégií, opatrení, inštitúcií a nástrojov. Vo všetkých troch skúmaných štátoch **absentuje jednotný systém**, fungujúci naprieč vládou a štátnymi orgánmi, ktorý by bol vnútorne koordinovaný, pružne reagujúci a jednotný. Skúsenosti zo skúmaných štátov ukazujú, že implementácia takéhoto systému by zvýšila ich odolnosť voči dezinformačným kampaniam.

Naopak, ako efektívna metóda sa ukázala **spolupráca a koordinovaný postup štátnych orgánov s mimovládnymi organizáciami**, aktívnymi v oblasti boja proti dezinformáciám. Keďže neziskový sektor v tejto oblasti v mnohých ohľadoch supluje úlohu štátu, je žiaduce, minimálne do zavedenia jednotného štátneho systému boja proti dezinformáciám, aby štát a jeho jednotlivé zložky úzko spolupracovali s mimovládnymi subjektmi a využívali ich expertízu na neutralizáciu dezinformačných kampaní, ako aj na budovanie odolnosti voči nim.

Odporúčania

Na základe vyššie uvedených záverov, vyplývajúcich zo skúmania dezinformačných kampaní ruských aktérov v štátoch najviac zasiahnutých ruskou propagandou, sme dospeli k viacerým odporúčaniam, ktoré vychádzajú z ponaučení (*lessons learned*) a osvedčených praktík (*best practices*) z ich boja proti takýmto dezinformačným kampaniam. Odporúčania smerujeme najmä k vláde Slovenskej republiky a k jej orgánom zodpovedným za boj proti hybridným hrozbám, mnohé však môžu byť adresované aj samotným skúmaným štátom, ale aj Európskej únii či širšiemu medzinárodnému spoločenstvu.

1. Ukázalo sa, že naratívy, na ktorých stoja dezinformačné kampane ruských aktérov, možno spravidla rozdeliť do dvoch kategórií: naratívy, ktoré sú **špecifické** pre daný cieľový štát a také, ktoré sú **univerzálne**, používané bez väčších obmien vo viacerých štátoch. Špecifické naratívy dokáže vzhľadom na lepšiu jazykovú vybavenosť a pochopenie miestnej kultúry a reálií lepšie analyzovať miestna občianska spoločnosť a samotné cieľové štáty. Naopak nadnárodné organizácie a zoskupenia by sa mali viac zamerať na analýzu a budovanie odolnosti voči viac univerzálnym naratívom a dezinformáciám, pre potreby jednotlivých členských a kandidátskych štátov. K tomuto typu zároveň z kvantitatívneho hľadiska patrí prevažná väčšina dezinformácií. **Pre účinnejší boj proti dezinformačným kampaniam zo strany r. a. preto odporúčame podporu vzájomnej spolupráce miestnych a „západných“ organizácií.**
2. Vzhľadom na **čoraz užšiu spoluprácu ruských a čínskych aktérov** pri vytváraní dezinformačných kampaní odporúčame zamerať zdroje na **podrobnejšie štúdium** tejto spolupráce s cieľom včasného zachytenia jej výsledkov a budovania odolnosti voči nim.
3. Vzhľadom na vysokú popularitu cloudovej služby instant messagingu **Telegram** pri dezinformačných kampaniach r. a. odporúčame zamerať zdroje na podrobnejšie štúdium úlohy tejto služby a sledovať jej potenciálne zneužívanie na takéto účely na Slovensku.
4. Odporúčame **podporovať rozvoj kritického myslenia a mediálnej gramotnosti** obyvateľov, ako aj zručností potrebných na budovanie odolnosti voči dezinformačným kampaniam.
5. Vzhľadom na pomerne silný **vplyv cirkvi** na verejnú mienku je potrebné s jej predstaviteľmi na tému šírenia dezinformácií komunikovať. Odporúčame preto, **aby štát zahrnul do svojho plánu strategickej komunikácie aj aktívny dialóg so špecifickými cieľovými skupinami, akými sú napr. učitelia, ale vo významnej miere aj kňazi a predstavitelia cirkví.** Je len málo iných autorít, ktorých slovám by tak významná časť populácie venovala pravidelne pozornosť, ako práve kňazom. Stojí preto za úvahu nadviazať s nimi dialóg a pokúsiť sa zapojiť ich aj do aktívnej strategickej komunikácie ako nástroja na prevenciu šírenia dezinformácií u obyvateľstva.

6. Sledovanie dezinformačných kampaní a ich naratívov v štátoch najviac zasiahnutých proruskou propagandou dáva možnosť slovenským zodpovedným orgánom **pripraviť sa na úrovni strategickej komunikácie** a tým účinne bojovať proti dezinformačným kampaniam ruských aktérov už v zárodku. Odporúčame preto nadviazanie komunikácie a užšej spolupráce s miestnymi organizáciami, aktívnymi v boji proti dezinformáciám, v záujme poznania a predvídania budúcich dezinformačných kampaní na Slovensku.
7. V rámci strategickej komunikácie štátu tiež odporúčame **vyhodnocovať a proaktívne včas komunikovať o témach, ktoré majú potenciál vyvolávať strach, vášne, či polarizovať spoločnosť**, ako napr. v minulosti téma Globálneho rámca OSN o riadenej, legálnej a bezpečnej migrácii (tzv. Globálny kompakt o migrácii) s cieľom vyhnúť sa informačnému vákuu, ktoré podporuje šírenie dezinformácií.
8. Odporúčame **zavedenie jedného, unifikovaného, koordinovaného systému boja proti hybridným hrozbám naprieč rezortmi a orgánmi štátu**, schopného účinne a pružne reagovať na dezinformačné kampane a minimalizovať ich škodlivé dopady na spoločnosť.
9. Odporúčame tiež, minimálne do času zavedenia takéhoto systému, **koordinovaný postup a úzku spoluprácu s mimovládnyimi organizáciami**, aktívnymi v oblasti boja proti dezinformáciám, ako aj ich súčinnosť pri dizajnovaní a implementácii tohto systému.
10. Odporúčame klásť dôraz na význam diskusie na celoeurópskej úrovni s cieľom **modernizovať legislatívu potrebnú pre boj s dezinformáciami** tak, aby sa nestala hrozbou pre slobodu slova a demokraciu ako takú.
11. Odporúčame **pomáhať cieľovým krajinám dezinformačných kampaní ruských aktérov** koordinovať ich úsilie o budovanie inštitucionálnej, legislatívnej a strategickej odolnosti voči dezinformačným kampaniam r. a.
12. Ako prvotná a najzákladnejšia prekážka v účinnom boji proti dezinformáciám sa javí problém uvedomenia si existencie dezinformácií a cieleného šírenia dezinformačných kampaní nielen jednotlivými vládami a štátnymi inštitúciami, ale aj v širokej verejnosti. Odporúčame preto **intenzívnejšie úsilie zo strany EÚ na informovanie o pôsobení dezinformačných kampaní** naprieč členskými štátmi EÚ, koordináciu takýchto aktivít medzi jednotlivými štátmi, zdieľanie skúseností (best practices) a zároveň zameranie sa na tento problém aj v partnerských/kandidátskych krajinách (najmä Východného partnerstva či Západného Balkánu).
13. Boj proti dezinformáciám a hybridným hrozbám dokáže byť skutočne účinný len vtedy, ak je realizovaný prostredníctvom jednotného a koordinovaného systému naprieč vládou, štátnymi a verejnými inštitúciami (podobne ako je tomu v Pobaltských štátoch či vo Švédsku). Väčšina štátov EÚ však nemá zavedené, resp. dostatočne efektívne systémy, preto **odporúčame zamerať sa na budovanie kapacít** po vzore Estónska, Lotyšska a iných úspešných štátov EÚ, na koordináciu postupov medzi štátmi a na **synergické využitie prostriedkov z Plánu obnovy** na tento účel.

14. Európska Únia je jedným z najčastejších cieľov dezinformačných kampaní ruských aktérov, je preto potrebné vybudovať systém účinnej obrany tak na úrovni fyzickej infraštruktúry (IT), ako aj na úrovni informačného priestoru. Odporúčame prijatie a posilnenie opatrení, zahŕňajúcich: vyvracanie dezinformácií v reálnom čase, budovanie odolnosti populácie, vzdelávanie v oblasti kritického myslenia a mediálnej gramotnosti, ale aj **vzdelávanie (na všetkých stupňoch vzdelávania) o EÚ, jej inštitúciách a politikách, ktoré napr. v SR takmer úplne absentuje.**

Záver

Dezinformačné kampane ako súčasť hybridných operácií patria medzi najzávažnejšie bezpečnostné výzvy súčasnosti. V istom ohľade sú dokonca nebezpečnejšie ako konvenčné vojenské prostriedky, ktorých hrozby si totiž uvedomuje každý. O existujúcich dezinformačných kampaniach mnohí ani netušia. Prebiehajú pritom azda najintenzívnejšie v povojnovej histórii Európy a sú namierené na likvidáciu toho najcennejšieho, čo sme ako spoločenstvo dosiahli: mierového spoluzitia, v ktorom názorové rozdiely riešime nie zbraňami, ale otvorenou diskusiou za spoločným stolom.

Dezinformačné kampane ruských aktérov sú hrozbou aj pre Slovenskú republiku, a to o to viac, že nemá vyvinuté, ani neuplatňuje systémy účinnej obrany, ktoré by dopady takýchto kampaní dokázali minimalizovať, ak nie úplne eliminovať.

Cieľom tejto štúdie preto bolo na základe skúseností Ukrajiny, Gruzínska a Moldavska, ako štátov najviac zasiahnutých dezinformačnými kampaňami ruských aktérov, navrhnúť odporúčania, ako pomôcť zvýšiť odolnosť Slovenskej republiky voči tejto súčasťi hybridného podvratného úsilia, ktorá sa šíri najmä na sociálnych sieťach, kde sme voči nej najzraniteľnejší.

Ako prvý krok k úspechu hodnotíme fakt, že si vláda uvedomuje vážnosť tejto hrozby a začala podnikať prvé kroky na to, aby jej štát i spoločnosť dokázali efektívne čeliť. Cesta k cieľu je však v tomto smere dlhá a komplikovaná. Veríme, že aj odporúčania a zistenia tohto textu prispesú k lepšiemu porozumeniu a výberu vhodných nástrojov na potlačenie hostilných dezinformačných aktivít v prostredí Slovenskej republiky.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje, odborné správy a publikácie

1. Beličenko Liubov, "Телега для Слуги. Як Телеграм-канали, що ймовірно ведуться з Росії, впливають на роботу Ради (Tjeljeha dl'a Sluhy. Jak Telehram-kanaly, ščo jmovirno veduťsia z Rosiji vplyvaiuť na robotu Rady)", Texty.org.ua, 2020, <https://texty.org.ua/articles/101438/tyelyeha-dlya-sluhy-yak-telehram-kanaly-sho-jmovirno-vedutsya-z-rosiyi-vplyvayut-na-robotu-rady/>
2. Conley Heather A., Ellehuus Rachel et al., „Countering russian & chinese influence activities“, CSIS, <https://www.csis.org/features/countering-russian-chinese-influence-activities>
3. Havlíček Pavel, Yeliseyev Andrei eds., „Disinformation resilience index in Central and Eastern Europe in 2021“, East Center, 2021, <https://east-center.org/wp-content/uploads/2021/09/DRI-report-2021.pdf>
4. Legucka Agnieszka, „Russia’s Long-Term Campaign of Disinformation in Europe“, Carnegie Europe, 19. marec 2020, <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/81322>
5. Media Development Foundation, „Anti-Western Propaganda 2019,“ <http://mdfgeorgia.ge/uploads/library/173/file/eng/AntiWest-Booklet-ENG.pdf>
6. Nimmo Ben, Francois Camille, et. al, „Secondary Infection“, Graphica, 2020, <https://secondaryinfektion.org/>
7. Rid, Thomas, „Active Measures. The Secret History of Disinformation and Political Warfare. Farrar, Strauss and Giroux, New York 2020
8. Strižkova Oľga, RFERL, „Гибель ребенка на Донбассе: мог ли быть украинский БПЛА? (Gibel' rebionka na Donbasse: Mog li byť ukrainskij BPLA?)“, 5. 4. 2021, <https://www.radiosvoboda.org/a/death-child-donbass/31188059.html>
9. Weitz Richard, „Assessing the Russian Disinformation Campaign During COVID-19“, RKK ICDS,

Správy národných a medzinárodných organizácií

1. ITU: Global Cybersecurity Index 2020. Geneva, 2021. ISBN: 978-92-61-33921-0. Dostupné online: https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/str/D-STR-GCI.01-2021-PDF-E.pdf
2. National Democratic Institute, April, 2019. Public Attitudes in Georgia. <https://caucasusbarometer.org/en/na2019ge/TFLUGLAB-by-AGEGROUP/>
3. Slovenská informačná služba, „Správa o činnosti SIS za rok 2019“, september 2020, <https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti.html#bezpecnostna-oblast>
4. Transparency International Georgia: Fighting disinformation in Georgia. 2019. Dostupné online: https://www.transparency.ge/sites/default/files/dezinpormaciis_cinaagmdeg_brzola_sakartveloshi-e-web.pdf

Články odborných organizací

1. Digital Security Lab, „Стратегія інформаційної безпеки – 2025: що зміниться у сфері цифрових прав (Strategija informacijnoi bezpeky – 2025: Ščo zminyťsia u sferi cyfrovych prav), 22. 9. 2021, <https://dslua.org/publications/strategiia-informatsiynoi-bezpeky-2025-shcho-zminytsia-u-sferi-tyfrovyykh-prav/>
2. <https://fpc.org.uk/the-rise-of-illiberal-civil-society-in-moldova/>
3. https://www.iri.org/sites/default/files/iri_poll_presentation-georgia_february_2021_1.pdf
4. <https://libmod.de/en/russian-soft-power-in-moldova-fake-news-media-propaganda-and-information-warfare/>
5. <https://www.gfsis.org/publications/view/3088>
6. <https://icds.ee/en/assessing-the-russian-disinformation-campaign-during-covid-19/>
7. Myth Detector, 20 September 2018. “Giorgadze’s Claims about Hepatitis C Treatment Program Allegedly Causing Death are Groundless.” <http://mythdetector.ge/en/myth/giorgadzes-claims-about-hepatitis-c-treatment-program-allegedly-causing-death-are-groundless>
8. Myth Detector, 22 November 2019. “A Pro-Governmental “Blogger” is Actually an AI Generated Photo.” <http://www.mythdetector.ge/en/myth/pro-governmental-blogger-giorgi-aghapishvili-actually-ai-generated-photo>
9. Myth Detector, 29 October 2021. “Five False Allegations Against Richard Lugar Laboratory of Tbilisi.” <http://www.mythdetector.ge/en/myth/five-false-allegations-against-richard-lugar-laboratory-tbilisi>
10. <https://stopfals.md/ru/article/feik-izbiratelei-iz-pridnestrovskogo-regiona-lishat-pravogolosa-180524>
11. <https://stopfals.md/ru/article/feik-vo-frankfurte-platili-po-50-evro-za-golos-180533>
12. <https://texty.org.ua/articles/100356/specoperaciya-imeni-portnova-ta-shariya-yak-rozhanyaly-paniku-v-novyh-sanzharah-i-hto-za-cym-stoyit/>
13. <https://fineretulortodox.md/miscarea-fineretului-ortodox/>
14. https://www.transparency.ge/sites/default/files/dezinpormaciis_cinaagmdeg_brzola_sakartveloshi-e-web.pdf

Články v médiách

1. <https://aif.md/arhiepiskop-markell-zapretil-dopuskat-k-prichastiju-progolosovavshih-za-stambulskuju-konvenciju-deputatov-pds/>
2. <https://civil.ge/archives/259804>
3. <https://civil.ge/archives/456863>
4. <https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/slovakia-2020/>
5. <https://neweasterneurope.eu/2020/09/07/in-church-we-trust-the-case-of-the-moldovan-orthodox-church/>
6. <https://oc-media.org/features/georgias-trump-loving-alt-right-begin-broadcasting-on-tv/>

7. RBK-Ukrajina, „Полиция открыла пять дел из-за столкновений в Новых Санжарах (Policija otкрыla piť del iz-za stolknovenij v Novych Sanžarach)“, 20. 2. 2020, <https://www.rbc.ua/rus/news/politsiya-otkryla-pyat-del-stolknoveniy-novyh-1582277807.html>
8. RFE/RL, „EU Questions Ukrainian President’s Sanctions On TV Stations“, 3. 2. 2021,
9. <https://www.rferl.org/a/eu-questions-ukrainian-sanctions-tv-stations-medvedchuk-zelenskiy/31084591.html>
10. SME.sk, „Globsec: Articles of disinformation websites are more attractive on Facebook“ [in Slovak], 20 February 2020, <https://ekonomika.sme.sk/c/22330500/globsec-clanky-dezinformacnych-webov-su-na-facebooku-atraktivnejšie.html>
11. <https://www.ukrinform.ua/rubric-preshall/3224498-zagibel-ditej-na-okupovanih-teritoriah-ak-rosia-eskaluje-situaciju-v-informacijnomu-poli.html>

Dokumenty a stránky orgánov štátnej správy

1. Ministerstvo zahraničných vecí Ukrajiny: Stratégia verejnej diplomacie, <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>
2. Ministerstvo zdravotníctva Ukrajiny, „Чистий мозок — дайджест спростувань медичних міфів №11 (Čistyj mozok – dajdzhest sprostuvan medichnih mifiv No. 11), <https://moz.gov.ua/article/news/chistij-mozok-dajdzhest-sprostuvan-medichnih-mifiv-11>
3. <https://mod.gov.ge/en/page/59/cyber-security-bureau>
4. Oficiálna stránka Centra pre strategickú komunikáciu, <https://spravdi.gov.ua/>
5. <https://parliament.ge/en/media/news/nino-gogvadze-introducing-the-report-of-the-thematic-inquiry-group-on-disinformation-and-propaganda-at-the-briefing>
6. U.S. Department of State. „Moldova 2015 International Religious Freedom Report“, <https://www.justice.gov/eoir/file/884916/download>
7. Úrad prezidenta Ukrajiny, УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №392/2020 (Ukaz prezidenta Ukrajiny No. 392/2020), <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

Iné

1. <https://factcheck.ge/en/chven-shesaxeb>
2. Gemius Raiting, Moldova Online audience reach, July 2020, available in English at <https://rating.gemius.com/md/tree/118>.
3. <http://mdfgeorgia.ge/eng/page/17>
4. <https://www.mediachecker.ge/>
5. Meta, 20 December 2019, “Removing Coordinated Inauthentic Behavior From Georgia, Vietnam and the US.” <https://about.fb.com/news/2019/12/removing-coordinated-inauthentic-behavior-from-georgia-vietnam-and-the-us/>
6. <https://moldovapentruviata.md/>
7. <https://www.mythdetector.ge/en/profile/chachia-alexander>

O nás

Inštitút pre Centrálnu Európu (ICE) spája ľudí, ktorí sú presvedčení, že pre dobré rozhodnutia vo verejnom sektore je potrebná správne vedená odborná diskusia relevantných stakeholderov. ICE vytvára platformu pre diskusiu predstaviteľov verejného života, akadémie a hospodárstva. Prepájajú výsledky vlastného výskumu s expertízou domácich i zahraničných odborníkov v jednotlivých oblastiach a predostiera návrhy na zlepšenie sektorových politik štátu. Vo svojej činnosti sa inštitút zameriava na rozšírenie tradičného vnútroštátneho prístupu, zohľadňujúc európsky a regionálny kontext. ICE sa sústreďuje na široké spektrum tém, ktoré formujú kvalitu života obyvateľov na Slovensku, v stredo európskom regióne a v Európe. ICE v súčasnosti realizuje, okrem iného, aj projekty s podporou Severoatlantickej aliancie, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Ministerstva obrany SR. Viac na www.iceoz.eu.

Autori

Tomáš Baranec sa vo svojej analytickej práci venuje vývoju v tzv. post-sovietskom priestore, predovšetkým s ohľadom na politicko - historický kontext, možné zdroje napätia a otvorených konfliktov. Vyštudoval Karlovu univerzitu v Prahe, odbor zameraný na Stredo európske, Balkánske a Stredoázijské štúdiá. Svoje vedomosti si ďalej rozširoval na Univerzite I. Džvachišviliho v Tbilisi. Viac ako rok strávil na Kaukaze ako terénny výskumník venujúci sa prebiehajúcim konfliktom v regióne. Na Slovensku o.i. pracoval ako novinár, výskumný pracovník na ministerstve obrany a tiež ako expert pre niektoré mimovládne organizácie.

Katarína Cséfalvayová je spoluzakladateľkou a riaditeľkou Inštitútu pre Centrálnu Európu. Pôsobila ako predsedníčka Zahraničného výboru a podpredsedníčka Výboru pre európske záležitosti Národnej rady Slovenskej republiky. Ako silná obhajkyňa proatlantickej a proeurópskej zahraničnej politiky na Slovensku sa často kriticky vyjadrovala na adresu populistických a extrémistických politikov a hnutí, spochybňujúcich členstvo Slovenska v EÚ a NATO. Pred svojím zvolením do Národnej rady Slovenskej republiky pôsobila ako prodekanka pre zahraničné vzťahy na Fakulte medzinárodných vzťahov na Ekonomickej univerzite v Bratislave. Je držiteľkou inžinierskeho titulu v odbore ekonomická diplomacia, ako i doktorátu v odbore medzinárodné vzťahy. Francúzsky prezident Emmanuel Macron jej v roku 2020 udelil Národný rád za zásluhy.

Táto štúdia vznikla s láskavou podporou Ministerstva obrany Slovenskej republiky ako súčasť projektu „Posilnenie odolnosti SR voči hybridným hrozbám zo strany ruských aktérov – dezinformačné kampane na sociálnych sieťach“. Nadväzuje na workshop „Propagandistické nástroje ruských aktérov na sociálnych sieťach – ako ich rozpoznať a ako sa im brániť?“, ktorý Inštitút pre centrálnu Európu realizoval 7. 10. 2021 v Bratislave. Odporúčame do pozornosti zároveň aj ďalší z výstupov rovnakého projektu, ktorým je *Príručka dezinformačných kampaní*, určená pre každého, kto si chce ujasniť niektoré pojmy a súvislosti späté s problematikou šírenia dezinformácií.

Touto cestou by sa chceli poďakovať externým odborníkom, ktorí sa svojimi cennými radami a expertízou podieľali na spracovaní a skvalitnení tohto textu:

Oľga Jurkova, spoluzakladateľka ukrajinskej organizácie StopFake

Tamar Kincurašvili, riaditeľka gruzínskej organizácie Media Development Foundation

Petru Macovei, Výkonný riaditeľ moldavskej Asociácie pre slobodné médiá

MINISTERSTVO
OBRANY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Realizované s finančnou podporou Ministerstva obrany Slovenskej republiky v rámci dotačného programu. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedný Inštitút pre Centrálnu Európu.